

HVIDBJERG

– et andet Skagen

Om kunst og kunstnere

Udgivet af Hvidbjerg-Fonden

HVIDBJERG – Et andet Skagen. 1994.
© Forfatterne og Hvidbjerg-Fonden.

Redaktion v. Poul Hviid og John Engelbrecht.

Forfattere:

Poul Hviid, Finn Gerdes, Peter Shield,
John Engelbrecht, Nana Hanghøj,
H. J. Stjernholm, Martin Beck.

Illustrationer ved:

William Giles, Hans Fischer, Otto Baagøe-Nielsen,
Ejgil Uldall, Mogens Balle, Ejnar Iversen,
Wilmar, Jacob Christensen, Gudmun Lyngbo,
Arne Kildebæk, Henning Nielsen, Hjalmar Matthiessen,
Preben Andersen, Ove Abildgren,
Hans Jørgen Stjernholm, E. Sadolin.

Fotograf: Tom Hjortlund.

For- og bagsidebillede: Ejgil Uldall.

Hvidbjerg-Fondens bestyrelse:

Tage Beck, Poul Hviid, Peter E. Seehausen,
Preben Mikkelsen, Svend Erik Sørensen, Martin Beck.

Bogen er sat med Times
og trykt i Jelling Bogtrykkeri as.

ISBN 87-984171-1-10

HVIDBJERG

– et andet Skagen

Indholdsfortegnelse

- Forord ved Hvidbjerg-Fonden; med Finn Gerdes'
»Menneskehedens Katalysator«.
Ill. Fredericiahuset der blev Hvidbjerghus side 7
- Indledning – Før 1900. v. P. Hviid.
Ill. Hj. Matthiessens og Hans Fischers Hvidbjerg-malerier side 9
- Da kunsten kom cyklende til Hvidbjerg; v. P. Hviid.
Om William Giles og Ada Mathilda Shrimpton.
Ill. »The Last Glint of a Summer's Day« af W. Giles.
Kort m. Giles' Sten ved Trelde Næs side 12
- Hvidbjerghus, centret ved bjerget. Om huset, J. Jespersen,
Thiellesen, Johs. Glob, Johannes Jørgensen m.fl.; v. P. Hviid
Ill. Kunstnerne ved Hvidbjerghus.
Ejnar Iversen-tegning af »Hansens Kiosk« side 20
- Kunsthandleren og kunstnerne; v. P. Hviid.
Ill. Arne Kildebæks »Bøgegruppen«.
Ejnar Iversens »Parti fra Hvidbjerg« side 25
- De unge kunstnere og »Morgenmænd på Hvidbjerg«,
novelle af Finn Gerdes.
Ill. Preben Andersens »Høll« side 29
- »FISK«, om Finn Gerdes' novelle m.m.; v. P. Hviid.
Ill. Torskepilkning ved E. Uldall.
Maleri af Mogens Balle.
Maleri af Otto Baagøe-Nielsen side 34
- Spiralen; v. P. Hviid.
Ill. Hvidbjerg-billede af Ejgil Uldall.
Spiralbillede fra 1950 af Ejgil Uldall.
Wilmar; tegning fra program.
Otto Baagøe-Nielsen ved staffeliet side 38

En spiralbevægelse; v. Peter Shield <i>Ill. Ejnar Iversen: Morgen ved Rands Fjord</i>	side 46
Gudmun Lyngbo; ved Nana Hanghøj	side 48
De andre kunstnere på Hvidbjerg-egnen; v. P. Hviid og H. J. Stjernholm. Om Bernt Troest-Hansen, Jacob Christensen, Preben Andersen, Hans J. Stjernholm m.fl. <i>Ill. Jacob Christensens »Knolden«.</i> <i>Preben Andersen og H. J. Stjernholm</i>	side 50
Hvidbjerg-glimt og forfattere omkring Hvidbjerg; v. P. Hviid. <i>Ill. Ejnar Iversen-tegning</i>	side 56
Hvidbjerg og digterne; v. P. Hviid. Om Niels Dahl, Jacob Christensen, John Engelbrecht. <i>Ill. Jacob Christensen og Ejnar Iversen-tegninger;</i> <i>Ove Abildgren-akvarel, malerier af G. Lyngbo,</i> <i>Henning Nielsen, Pr. Andersen, H. J. Stjernholm</i>	side 59
Tanker fra spekulatoriet; v. John Engelbrecht. <i>Ill. John Engelbrecht slapper af</i>	side 70
Mørkholt-området; v. P. Hviid. <i>Ill. Pr. Andersen</i>	side 76
Humorens og livsglædens Hvidbjerg, med Finn Gerdes-novellen »Piraten«. <i>Ill. Ove Abildgren-tegning</i>	side 79
Et lykketræf. Efterskrift v. Martin Beck. <i>Ill. Foto</i>	side 84
Noter. <i>Ill. E. Sadolin-tegning</i>	side 88
Person- og navneregister	side 92
Litteraturhenvisninger om W. Giles og Ada Shrimpton	side 95
Litteraturliste	side 96
Hjælpere og sponsorer	side 97

Forord

ved Hvidbjerg-Fondens bestyrelse

Efter få års pause udsender Hvidbjergfonden hermed sin anden bog om Hvidbjerg. Denne gang er det kunstens og kunstneres historie, der er emnet. Den har vel været upåagtet og skjult for de fleste, men det gør den ikke mindre betydningsfuld. Kunstnerne har i billeder og ord givet udtryk for deres kærlighed til Hvidbjerg-egnen og dens natur, udtryk der er blevet stående. Og dertil kommer den inspiration, som stedet har været med til at give kunstnerne. Hvem uden for kunstnerkredse kender noget til »Gilesmetoden« eller til »Spiralen«? Begge har deres rod i Hvidbjerg, og begge har fået en betydning for kunstens historie både i Danmark og ude i Europa. Bogen kunne kun blive en realitet ved stor hjælpsomhed og velvilje fra de mange kunstnere med tilknytning til Hvidbjerg, fra engelske museer, fra den engelske kunsthistoriker Peter Shield, Nottingham, og fra mange, mange andre.

Man kan spørge, hvorfor Hvidbjerg-kunsten og Hvidbjerg-kunstnerne skal have deres egen bog. Vi vil svare ved at lade forfatteren Finn Gerdes fortælle om

»Menneskelighedens katalysator«

er en flamme, der danser omkring os og i os. Den er der hele tiden. Ved siden af os, over os, bagved os og foran os. Vi ser den måske i gløden fra en cigaret eller i den fine savtakkede himmelstribе mellem fyrretræene. Vi føler den i det bløde mørke mellem stammerne, hører den i de spinkle lyde, der omgiver os og mærker den i vore egne fodtrin. Men stærkest brænder den indeni os, for der er den flettet så fast sammen med vort eget liv, at den og vort liv er os selv.

Engang troede vi, at et menneske kun levede eet sted, i sig selv og sin egen sanseverden. Og der lever man jo også forbandet stærkt. Så stærkt, at man måske aldrig får tid til at tænke på, at man også lever i andre og i andres verden.

Hvergang et par øjne ser på een, hvergang et par ører hører een og et par hænder rører ved een, eller hvergang nogen ser, hører, rører ved noget, man har skabt, får man et lille nyt stykke liv.

For lever de mennesker og ting, vi har mødt og set, ikke dér bag vore lukkede øjenlåg? Kan vi ikke kalde dem lyslevende frem blot ved at lukke øjnene? Se dem gå og bevæge sig, høre dem tale, føle deres smil og mærke deres form og farver?

Bærer vi ikke i os tusinder af ansigter, som vi har glemt, men som findes i os, og måske bare venter på en lejlighed til at blive kaldt til live? Og lever vi ikke i andre på samme måde? I nogle blot som et glimt, et ansigt blandt mange, set een gang og måske hurtig glemt igen, et liv på et par sekunder. Og i andre stærkere, som et levende billede, en person med alle en persons ydre og indre egenskaber, navn, profession, hårfarve, intelligens, køns karakter, godhed, frækhed, ondskab. Men stærkest lever vi i dem, der elsker os, for i dem lever vi lige så stærkt som de selv. Og stadig danser flammen, meddelelsesmidlet, bindemidlet, kunsten. For kunsten er vel livets og menneskelighedens stærkeste katalysator. Selv uforanderlig virker den på os ved sin blotte tilstedeværelse«.

Et sjældent gammelt billede af huset fra Fredericia, der blev til kunstnerboligen Hvidbjerghus. Tilhører fru K. Dalsgaard.

Indledning

Før 1900

Kom man rejsende ad herredsvejen fra Egeskov over Rands Fjord, enten via vadestedet tæt ved munden eller med »færgen« lidt mod syd og videre forbi den gamle vejkro, eller man kom den modsatte vej fra Vejle og Børkop, kunne man ikke undgå at se »De hvide Bjerge« kun en god kilometer mod nord. Hvordan vejret end var, og hvadenten det var forår, sommer, efterår eller vinter, så lå bjergene altid som en kontrast til det omgivende vand og land. De var dystre og ugæstfrie, ja direkte fjendtlige og urovækkende, når vindene rejste sig, og sandet stod som skyer eller faner af røg over landskabet. Det var nok at kende bjergene og se dem på afstand.

Selv da den lokale præst i 1600 tallet skulle give en grundig indberetning om hele sognet til Ole Worm, omtaltes »De hvide Bjerge« kun som noget, der lå i det fjerne eller i det mindste fjernt fra alfarvej. Sådan var det i mindst 1000 år. De eneste gæster, der kom til sandbjergene, var sandmændene fra Egeskov- og Trelde-egnene. De kom for at hente det meget fine sand, og deres langsomme vogne skar dybe spor mellem fiskerhusene og de små landbrug i Høll. Det kan derfor ikke forbavse nogen, at der helt op til et stykke ind i det 20. århundrede ikke kendes kunstnere på Hvidbjerg og heller ikke malerier med motiver malet på stedet.

Men det behøver ikke at betyde, at kunstnere ikke har interesseret sig for et fjernt i sol lysende Hvidbjerg ved Vejle Fjord, som vi ved har betaget malere som Johs. Nørretranders, Vilhelm Kyhn og Christian Bakkely f. 1859 i Stovbyskov ved Vejle. Det er bestemt ikke umuligt, at der dukker billeder frem af disse kunstnere med et Hvidbjerg-motiv malet i sidste halvdel af forrige århundrede. Lensgreve August Rantzau, Rosenvold, støttede meget sidstnævnte, da han var på akademiet 1887 og måtte afbryde på grund af tuberkulose. Bakkely malede mange billeder netop fra Rosenvold-egnen. Og C.I. Rantzau, Rosenvold, kendte et fremragende maleri af Hans Fischer, malet 1883.

Dette billede, hvis fulde titel er »Broen over åen ved Rosenvold med Hvidbjerg i baggrunden«, er malet i 1883.

Det er i privateje i dag og ejes af Hanne Munkholm, indehaver af Belle Kunst ved Belle ved Vejle. Hans Fischer var Charlottenborg-udstillen fra 1869-87, og netop i 1883 var han udstiller på den store nordiske udstilling, og hans »Hvidbjerg-billede« er meget smukt. Dertil af historisk betydning, for det viser virkelig, hvor store og omfattende sandbjergene var, og hvor enestående midt i alt det grønne og blå ved Vejle Fjord.¹⁾

Borslevskov på Hvidbjerg 1907. Nederst t.v. den spæde start til den fredede bøgegruppe. Hjalmar Matthiessens maleri er fotograferet af Tom Hjortlund.

Den første danske maler på selve Hvidbjerg synes at være Hjalmar Matthiessen. Hos Inge Lützen, Fredericia, hænger et stort dejligt maleri dateret 1907 visende Borlevskov (det senere hotel) og de to sandveje op til stedet sydfra. Arne Bødker, Herslev, fortæller, at han har set to andre Hvidbjergmalerier af Hjalmar Matthiessen. Det ene motiv var fra Hvidbjergs sydlige udkant ved vejen, der nu hedder Rosenstien. Det andet viser Bjergets profil. Alle tre malerier er meget smukke, malet i den efter-Eckersbergske stil. Hjalmar Matthiessen, broder til Hugo Matthiessen, Fredericia, var en særdeles dygtig maler, og han synes ikke at have været ene om at male på Hvidbjerg netop på den tid.

Hans Fischers maleri fra 1883 »Broen over åen ved Rosenvold med Hvidbjerg i baggrunden«. Foto: Tom Hjortlund.

Da kunsten kom cyklende til Hvidbjerg

Først tæt op til 1900 var »De hvide Bjerge« eller Hvidbjærgene ved at blive til navnet Hvidbjerg. Hans Fischers maleri får os til at forstå Gårslevbymændenes drøm om tilplantning af sandbjergene til en fredsskov og dermed enden på al sandfygning. Drømmen gik ikke i opfyldelse. Tiderne ændredes langsomt, og nu begyndte man at tale om Hvidbjerg eller bjergene som et enestående naturfænomen. Man hørte endda ordet turisme. Det var de nye drømme. Ikke hos beboerne omkring bjergene, men hos fremsynede byboere længere væk, i Fredericia og Vejle.

Med det foregående i tankerne kunne man vel derfor have ventet stor undren hos de lokale beboere, da de henimod slutningen af det nye århundredes første tiår – en varm dag midt i juni – så et yngre par trække deres tungt læssede cykler gennem hjulsporenes sand i Høll op mod selve Hvidbjerg. Lasten var telt, staffelier, farvekasser, skitsebøger og andet malergerj. Da parret nåede op nær sandbjergene, blev teltet slået op. Man gjorde sig parat til at slå sig ned på stedet. Beboernes forbløffelse var nu ikke så stor, for de kendte manden. Han havde været der før, men alene, og dengang havde han vist boet mest i nærheden af Trelde Næs. Han var den engelske kunstner, maler og grafiker, William Giles fra London-egnen. Strækningen fra Trelde Næs til Hvidbjerg var hans yndlingstilholdssted om sommeren.

Her fandt han de helt enestående motiver med fjerne og nære kyster, vandet, himlen, hvor farverne skiftede med vejr, vind og klokkeslet, og Giles' skildringer af disse motiver skulle blive hovedværker.

Det nye var, at Giles denne gang havde en kvinde med, og også hun var kunstner, kendt som en meget fin akvarelmaler og senere også grafiker.

Hendes navn var Ada Mathilda Shrimpton, og hun og Giles blev gift 1907. I en årrække før giftermålet havde Giles med cykel og sovetelt krydset gennem Tyskland, Sverige og Danmark og med skitsebogen under armen foretaget lange vandringer i naturen. Nu blev hun hans faste deltager og snart også hans dygtige elev.

Giles var født i Reading ved London 19. november 1872. Hans første kunstneriske uddannelse fik han ved Reading School of Art, og derfra kom han på Royal College of Art. Derpå studerede han i Paris, og så vendte han 1901 tilbage til Reading for at blive elev hos F. Morley Fletcher. Det var Fletcher, der lærte ham en speciel japansk teknik, som Giles fra nu af

William Giles: »Det sidste glimt af en sommerdag, Vejle Fjord«.

videreførte med sin egen stil i valg af komposition og motiv. Giles malede både oliemalerier og akvareller, var grafiker og tegner, men det var som grafiker, han blev banebrydende og helt tydeligt selve lederen.

Den kendte kunsthistoriker Malcolm C. Salaman skrev 1928 om ham i værket »Masters of the Colour Print«: Af alle de samtidige kunstnere, der laver originale farvetryk, er William Giles uden for al diskussion den overlegne mester, ja, det ville være umuligt at se tilbage på udviklingen her i England uden at anerkende hans førerstilling.

To år tidligere var Giles blevet President of the Society of the Graver Printers in Colour.

To omfangsrige danske, selvbiografiske romaner synes at vise, at Giles var på egnen 1906. Det er først og fremmest romanen »Foran Eventyret« skrevet af fredericianeren H. P. Jacobsen, forfatter, maler, sølvsmed. Denne roman skildrer H. P. Jacobsens sene barndomstid. Her møder hovedpersonen Henrik den engelske maler Giles ved et lille hus i skoven nær selve Trelde Næs.²⁹ H. P. Jacobsen benævner stederne Kragebjerg og Kragebjerg Næs, og der er ingen tvivl om, at navnene er identiske. I bogen hedder maleren »englænderen Giles«, eller bare Giles, og ved hans lille hus står et meget stort maleri, et pragtfuldt oplæg til Giles' måske berømteste arbejde »A Midsummer's Night« visende de i generationer berømte træer på næsset og med en gruppe får i baggrunden.

Det første møde mellem de to skete efter en lidet rosværdig drengestreg forøvet af Henrik og nogle kammerater. Men allerede her viser Giles sig som en meget rolig, dannet og vidende mand med en bemærkelsesværdig psykologisk forståelse for drengen. Han vinder hans tillid, inviterer ham på et nyt besøg, forærer ham pensler og oliefarver, har dejlige samtaler med ham. Ikke underligt bliver Giles hans forbillede for livet. Giles er derfor en hovedperson i begge de selvbiografiske romaner, og han har en lang samtale med Henriks far, hvor han lover at hjælpe økonomisk, så Henrik kan få en studentereksamen, som Giles finder meget væsentlig for drengens fremtid.

Ada Mathilda Shrimpton er ikke til stede, kun en enkelt hentydning lader ane hendes eksistens i det fjerne England. Og der er ingen grund til at tro, at forfatteren i sin beundring for Giles har udeladt eller »glemt« Giles' hustru.

Romanen giver også svaret på, hvordan Giles kunne føre lange samtaler med drengen og hans fader, Niels, når ingen af de to kunne engelsk. H. P. Jacobsen skriver nemlig, at Giles' moder var dansker af fødsel: »Han var godt kendt i Danmark og syntes godt om landet. Danmark var, sagde han, hans andet fædreland, for her var hans moder født«.

Giles må altså have kunnet snakke dansk godt, hvilket må have været af stor praktisk betydning for mulig kontakt med folk i fjerne afkroge af lan-

det, hvor man garanteret kun kunne dansk. Romanen synes altså også at vise, at besøget faldt før 1907, hvor Giles blev gift.

»A Midsummer's Night«. 1912

William Giles prøvede stadig nye veje. I en årrække brugte han farvetræsrit, udarbejdet hjemme i England efter hans grundige forstudier på motivstederne. I 1912 gik han over til en ny teknik, og det skete med et af hans hovedværker, »A Midsummer's Night«, Trelde Næs. Vi kan lade H. P. Jacobsen skildre motivet: »Fire fritstående træer på en flad græsmark, de forblæste kroner dannede et fælles tag. Stammernes grene og løvkroner belystes af aftensolen og skinnede i røde, gule og grønne farver mod den gråviolette luft, der blev blå foroven. Bag trægruppen sås havets mørke horisont. Får i forskellige størrelser målte billedets dybde. – Det var de fire berømte bøge yderst på Kragebjerg Næs«.

Dette billede blev trykt efter 4 reliefætsede plader og en intaglio (udskåret sten med fordybede figurer). Men Giles vendte ikke sjældent tilbage til sine gamle motiver og ændrede dem og farverne noget. »A Midsummer's Night« fik også sin nyudgave. Den kom 1919, og nu brugte han 5 reliefætsede plader af metal. Alan Guest, der har studeret Giles' produktion grundigt, angiver 1920 som året for den nye udgave af Trelde-Næs-hovedværket. Den, der ønsker nærmere forklaring om Giles-metoden må henvises til noterne, hvor Alan Guest giver en grundig og til nu ikke offentliggjort forklaring og gennemgang.³¹

Det billede, som H. P. Jacobsen så, må altså have været 1912-udgaven, eller rettere Giles' forstudie, men helt skal vi dog ikke stole på, at det er virkelighed og ikke fiktion, for i sin næste roman fortalte hovedpersonen sin moder, at han havde set billeder fra egnen i et italiensk kunsttidsskrift. Det er muligt, men så må det have været en italiensk udgave af det store engelske tidsskrift »The Studio«, der også kendtes her i landet. Men det er en underordnet sag.

»Det sidste glimt af en sommerdag« ved Vejle Fjord

Cykelrejserne og cykelturene, af en engelsk kunsthistoriker karakteriseret som »– en meget lykkelig vane«, og vandringerne, når der var tale om mindre afstande, gjorde det muligt for ægteparret at dække hele området fra Hvidbjerg over Høll til Trelde Næs. Man kan derfor ikke sige, at det

kun var Trelde Næs, der blev malet under det ene ophold. Her skal det derfor ikke omtales nærmere, om motiverne blev malet under det første, det andet eller måske et tredje besøg på egnen. Her er det billederne, der tæller.

Et andet af William Giles' hovedværker er »The Last Glint of a Summer's Day, Vejle Fjord«. Det var Dr. Patrick Elliott, Scottish National Gallery of Modern Art i Edinburgh, der først gjorde opmærksom på det smukke billede, idet han sendte et fotografi af det. Den foranstående dejlige farvegengivelse af aftenmotivet set mod Trelde Næs, atter med aftenhimlen og månen, stammer fra British Museum i London.

Billedet viser også tydeligt slægtskabet med og Giles' inspiration fra den japanske malerkunst samt Giles' kærlighed til fuglene i naturen.

Et tredje smukt og meget omtalt billede bærer titlen »Vejle Fjord«, men mest spændende for denne bog er

»Sand Dunes, Vejle Fjord«.

Dette billede omtalte Malcolm Salaman smukt i 1928. Han skriver:

»Et tryk med et usædvanligt motiv, to store sandbakker, der griber ind i hinanden, meget bleg okker og purpur udfylder forgrunden, mens »hullet« imellem »krones af sommerhav« hvorpå der sejler en yacht, og grønt og blåt fra en fjern kyst, mens den nære er kranset af rødbladede bøge. Og det hele er afstemt ved en svag lyserød og blå himmel«. Man ser altså, at Salaman, der ikke kendte Hvidbjerg, fandt sandbakkerne og hele motivet ganske usædvanligt. Det førromtalte billede »Vejle Fjord« synes malet fra Høll eller Fladstranden.

Fra Hvidbjerg stammer nok også billedet »Landscape with Birds«. Engelske kilder formoder, at et billede »Landscape with Sunset Sky«, »Landskab med solnedgangshimmel« er et dansk motiv, men det kan vanskeligt være fra Hvidbjerg-egnen, hvis det da ikke er et udsyn mod Egeskov eller Gårslev. Men vi må vente, at der kan dukke flere Giles-billeder op malet under hans Hvidbjerg-ophold. Hans udstillinger i London synes at vise det.

I 1911 udstillede Giles ifølge Dr. Patrick Elliott hovedværket »The Last Glint of a Summer's Day, Vejle Fjord« i Goupil Gallery i London. Det synes forøvrigt forskelligt fra et andet Giles-billede af samme navn. Dette nyere billede blev i 1924 skænket til British Museum of Contemporary Arts Society. Men i 1911 udstillede Giles også en hel række portrætter af danskere på samme galleri. I udstillingskataloget optræder følgende 6 portrætter:

En dansk bondepige	(katalognr. 11)
En dansk fisker	(katalognr. 12)

En dansk bondekone	(katalog nr. 13)
Prof. Volmer Murck, Danmark	(katalognr. 14)
En dansk bonde	(katalognr. 15)
En dansk bondedreng	(katalognr. 16)

Det kan ganske vist endnu ikke bevises, men alt tyder på, at 5 af de 6 forestiller beboere ved Vejle Fjord, og langt mest sandsynligt Høll-beboere. Det er også et godt bevis på, at Giles hurtigt fik et godt forhold til beboerne, og det kan der have været flere årsager til.

William Giles var en fornem kunstner, og det er derfor naturligt, at vi i dag finder hans værker på British Museum, London, Victoria & Albert Museum, London, Tate Gallery, Scottish National Gallery of Modern Art, Edinburgh, Hunterian Museum & Art Gallery, Glasgow University, Ashmolean Museum, Oxford, Reading Museum, og den dag i dag vises der stor interesse for Giles og Giles-metoden. Giles er også kendt i Tyskland, Frankrig og Italien, og han fortjener så sandelig også at være det herhjemme, ikke mindst på Hvidbjerg og Fredericia-egnen. Giles døde 1939.

Hans hustru Ada Mathilda Shrimpton var også en aktiv kunstner på Hvidbjerg. April 1913 viste hun i Goupil Gallery sit farvetræsnit

»En sommermorgen på Vejle Fjord«

men desværre kender vi ikke andre fra hendes hånd fra Hvidbjerg-opholdet. Hun udstillede i årene 1889-1924 på Royal Academy og Royal Society of British Artists, og fra 1913 til 1925 hos Society of Graver Printers in Colour. En kunsthistoriker giver følgende karakteristik af hende: »— selv en charmerende og fuldendt akvarelmaler«, og som grafiker rangerede hun også højt, omend hun ikke stod mål med ægtemanden, der selvsagt var hendes læremester. Hendes farvetræsnit bedømmes som værende fremragende. Ada Shrimpton overtog hurtigt og ikke uventet Giles-metoden. Det nævnte billede befinder sig på British Museum.

Enkelte mennesker fra Trelde Næs-egnen fortæller stadig om en stor sten, der stod tæt ved det sted, hvor der nu står en mindesten for Harald Plum. Den skulle være blevet fjernet, fortæller en, da mindestenen blev rejst, en anden siger, at et par unge mænd ville fejre nytårsaften med at dynamit-sprænge stenen, en tredje, at stenhuggere ødelagde den.

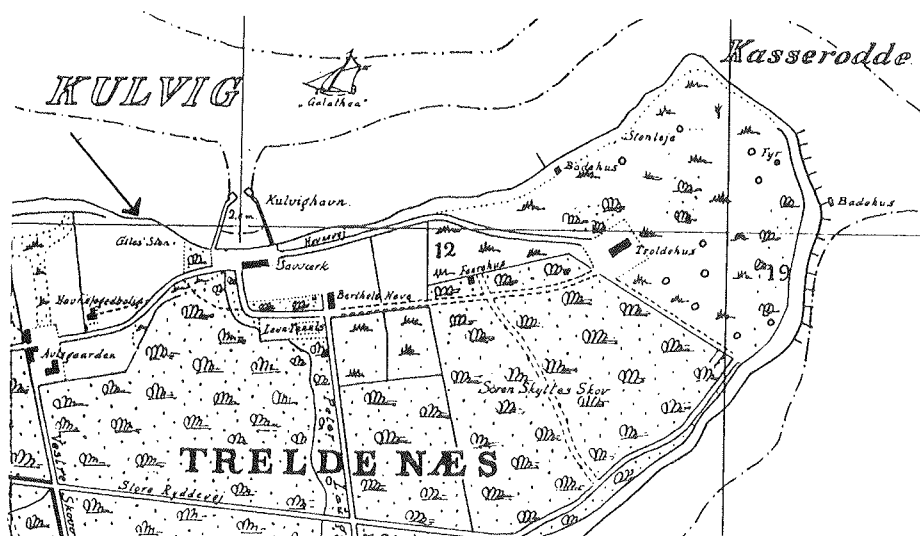
Vi kan i det mindste fastslå, at stenen stod der 1920 lige vest for Kulvig, idet der på et kort "Harald Plums Legatstiftelse »Trelde-næs« ved Fredericia" tydeligt er anført GILES' STEN, og stenen har været godt kendt af de få mennesker, der færdedes på den øde egn, bl.a. Chresten Sørensen Kvist,

Th. Grauslund, Fisker-Jens og Tolder Grau, idet de lokale fiskere gjorde deres garn og fiskeredskaber i stand få meter fra stenen og Giles' sommerbolig.

Stenen var ikke nogen mindesten, og det fortælles, at Giles havde malet eller malede på den. Den forsvundne sten behøver ikke at være blevet ødelagt. Det er meget sandsynligt, at den blot er styrtet ned på stranden, da havet havde ædt sig ind på skrænten. Stenen må dog stadig kaldes gådefuld, og man kan kun håbe at finde nye kilder, der kan forklare dens navn og betydning.

Noget tyder på, at det ikke var en tilfældighed, at William Giles og senere også hans hustru dukkede op på Hvidbjerg-egnen, og her tænkes ikke på Giles' mulige danske afstamning. Det er nemlig i de år, at en gruppe Fredericia-borgere gjorde forsøg på at danne et aktieselskab med det formål at købe selve Hvidbjerg. Så sent som 31. juli 1911 foreligger der en erklæring, hvorefter arkitekt J. Jespersen og redaktør Johannes Jensen får den tilstrækkelige bemyndigelse. Men mange forhandlinger var selvfølgelig gået forud. Det er ikke uinteressant, at netop de to skulle arbejde sammen, for Jespersen havde brug for avisen til at reklamere for sin drøm om at gøre det øde Hvidbjerg til et Skagen. Jespersen var en fremsynet mand, afgjort byens kendteste kulturpersonlighed, og enkelte fredericianere husker ham endnu som et meget fint menneske i allerbedste forstand.

GILES' STEN

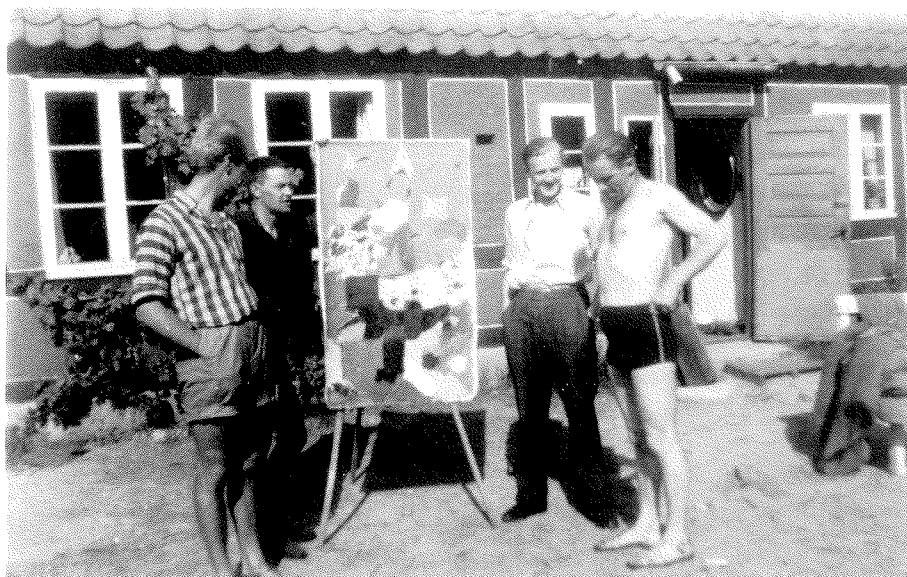
Vi ved, at Jespersen nævnte netop William Giles' besøg på Hvidbjerg som et eksempel på stedets store muligheder. Det var også Jespersen, der fik en dygtig tysk fotograf og fremtrædende pioner for turismen herop, og man har også antaget det for sandsynligt, at det var Jespersen, der var bagmand for eller initiativtager til besøget fra England, ligeledes at det var ham, der et par år efter stod bag en stor dansk malers ophold på Hvidbjerg, ligesom Jespersen havde forbindelse med digteren og forfatteren Johannes Jørgensens oplevelser samme sted.

Arkitekt Jespersen var en kendt skikkelse på Hvidbjerg, og han kan også have bidraget til kunstnerens nære kontakt med beboerne. Han kendte jo også det andet lokale naturunikum, Trelde Næs. At Ada Mathilda Shrimpton ikke blev nævnt i aviserne kan dels være en tilfældighed, dels have naturlige årsager på den tid. En kvindelig cyklist, campist og kunstner, oven i købet med eget kunstnernavn, kunne skabe flere problemer end godt var for en reklamekampagne for skagentanker, turisme m.m.. Den næste halve snes år skulle netop vise, at der i Gårslev sogn var ængstelse for moralen på et kommende turiststed, så forsigtighed var en dyd. De to englændere var de første kendte kunstnere på Hvidbjerg (et tidligt besøg af maleren Johannes Nørretranders, 1871-1957, har ikke kunnet bekræftes), men det betød selvfølgelig ikke, at selve Hvidbjerg var deres hovedmotiv på hvert billede. Naturen på selve de hvide bjerge er pragtfuld og var det selvfølgelig endnu mere for snart 100 år siden, men udsigten *fra* Hvidbjerg har altid været helt enestående: mod Trelde og Trelde Næs, Rands Fjord, Æbelø og Vejle Fjord og mod fjordens smukke landside; for ikke at glemme udsigten fra land og vand *mod* Hvidbjerg i det fjerne. En enestående natur kunne kun inspirere til enestående kunst.

Hvidbjerghus, centret ved Bjerget

Arkitekt J. Jespersen var ikke alene drivkraften den første halve snes år i A/S Hvidbjergs og dermed det nuværende Hvidbjergs historie. Han var også en stor naturelsker og elsker af kunst og kultur, men han tænkte nok ikke på, at det skulle blive ham selv, der kom til at gøre en stor kulturel indsats for det sted, han elskede så højt.

Aktieselskabet havde bemyndiget ham til at købe en af de herlige gamle bindingsværksejendomme i Fredericia. Her var huset blevet dømt til nedrivning. Det blev nu købt for 400,00 kr. og omhyggeligt pillet ned og med tungflastede hestevogne transporteret til Hvidbjerg for så langsomt, sten for sten, at blive genrejst mellem de lave fyrrebuske lige syd for Bjerget. Hvidbjerg fik sit Hvidbjerghus, og Jespersen som arkitekt bør have æren derfor. Det var ikke let at føre tilsyn med byggeriet på det sted og på den tid. Der var ingen veje de sidste kilometer, ingen offentlige transportmidler. Det varede endnu en del år, før Jespersen kunne ansøge det lokale sogneråd om at måtte køre med bil. I stedet red han, og han blev hurtigt kendt som »rytteren på den sorte hest«. Som sådan huskes han endnu af fru Dalsgaard, der nu bebor det gennemrestaurerede Hvidbjerghus.

Kunstmalerne (fra venstre) Otto Baagøe-Nielsen, Mogens Balle, Ejgil Uldall og Erling Jørgensen foran Hvidbjerghus.

Hvidbjerghus fik to lejligheder, en ting, der senere skulle få betydning for stedet, og Jespersen selv blev den første, der tog huset i besiddelse.⁴⁾

Jespersen forstod at drage fordel af sine forbindelser, og af at Hvidbjerghus kunne bruges til kunstnerbolig – eller han bifaldt ideen. Men det skulle være den rette kunstner, der fik lejlighed til at bo, og forhåbentlig arbejde, dér om sommeren. Og så skulle det kunne udnyttes reklamemæssigt som værende et ekstra skridt mod målet: Hvidbjerg som et Lille-Skagen. Den rette kunstner 1914 var årets malernavn Johannes Glob, der under stor opmærksomhed fra al dagspresse og alle kunstnerkredse havde fået akademiets store guldmedalje efter få år før at have fået den lille.

Johannes Glob

Hans guldmedalje 1914 var virkelig en sensation. Ikke det, at Glob fik den, for allerede 1911 var der udbredt vrede over, at han da ikke fik den for maleriet »Belisar«, men det faktum, at man i 44 år ikke havde fundet nogen værdig til den.

Johannes Glob havde været den nok mest omtalte og roste unge maler lige siden hans to debutarbejder på Charlottenborg 1905 med »Moderen« og »Døden« (malet 1904), hvis fulde titel var »Døden, der fører en ung mand bort, som ser sig tilbage«, et billede af Glob's egen dødsangst, idet han flere gange var meget alvorligt ramt af tuberkulose. Det var en sjældnen, bemærkelsesværdig og meget berømt debut.

Ikke underligt at begge billeder blev solgt, men alligevel var der noget ejendommeligt ved salget. Køberne var ikke prominente folk eller institutioner fra de store byer. Det var nemlig i stedet Fredericia-sagføreren E. Thiellesen og den nærliggende Vejen Kunstforening. Det er mere end en tilfældighed, men her er der desværre ikke plads til at komme nærmere ind på det mysterium.

Her må vi nøjes med at fastslå, at E. Thiellesen havde fulgt Glob's karriere lige fra hans debut, og at det ikke kan have været nogen pludselig indskydelse at invitere Glob til Hvidbjerg og Hvidbjerghus efter dennes modtagelse af guldmedaljen, hvormed der jo også fulgte et stort rejselegat. Ligeledes ved vi, at Vejen Kunstforening opstod netop 1905 i januar måned, og at dennes formand var storkøbmanden P. Lauridsen og et bestyrelsesmedlem den store billedhugger, maler og keramikker Hansen-Jacobsen, hvis kunst ofte kunne minde om Glob's mere dystre værker.

Vi ved, at Glob malede på Hvidbjerg. I den lange fortegnelse over kunstnerens vigtigste værker fra 1900-1955, bl.a. omfattende portrætter af kongerne Chr. X og Fr. IX, A. P. Møller, Lauge Koch og Osvald Helmuth,

nævnes følgende værker fra 1914:

Loke og Sigyn (guldmedaljearbejdet)

Landskab, Gaarslev v. Vejle (manglende angivne mål viser, at billedet ikke kom på nogen Charlottenborg-udstilling).

Portræt af min lille søn.

Portræt af Ingerid Glob (et vidunderligt portræt af hustruen).

Ganske vist er ordet Hvidbjerg ikke nævnt, men Hvidbjerg er jo en del af Gårslev sogn. Titlen »Landskab« synes kun at vise, at den store sandklit og selve Vejle Fjord ikke har været motivet. Meget sandsynligt er det derimod, at billedet er malet fra Hvidbjerg mod vest eller syd. Maleriet synes solgt lokalt, og sagfører Thiellesen eller arkitekt Jespersen har været aftagere. Om de nævnte 1914-portrætter er malet på Hvidbjerg må stå hen i det uvisse.

Trapholt Museum ejer også et maleri af Johannes Glob. Dets titel er »Pige der syr«. I den store fortegnelse nævnes dette maleri som hørende til 1926-produktionen, og målene 45 cm × 23 cm viser, at det har været på udstilling dette år. Men billedet er udateret, hvorfor andre muligheder kunne være til stede.

Vi løber derimod ikke nogen større risiko for fejl, når vi siger, at et andet senere meget prominent familiemedlem var med på Hvidbjerg, P. V. Glob, senere professor, dr. phil. og rigsantikvar. Han havde ikke sin historiske og arkæologiske interesse efter fremmede. Hans fars smukke og værdifulde oldsagssamling, der byggede på bedstefaderens, overgik ved Johs. Glob's død til Nationalmuseet.⁵¹

Johannes Glob's ophold på Hvidbjerg 1914 og hans salg af maleriet »Døden« længe før til E. Thiellesen sætter den fredericianske sagfører i et nyt lys. 1914 var Thiellesen formand for og medejer af A/S Hvidbjerg. For Hvidbjerg-historikere i dag og for beboerne i både Hvidbjerg og Fredericia dengang har han stået lidt i skyggen af arkitekt J. Jespersen. Dennes indsats må bestemt ikke undervurderes, men når man taler om kunst og kunstnere, må man nu spørge, om E. Thiellesen ikke var den grå eminence, ham der med sin store viden om kunst støbte kuglerne. Var det mon også Thiellesen, der stod bag William Giles-besøgene?

Men igen så vi arkitekt Jespersen bruge Johannes Glob's Hvidbjerg-ophold til reklame for stedet i aviser og tidsskrifter.

Johannes Jørgensen

Endnu et stort kunstnernavn kan sættes i forbindelse med Hvidbjerg, nem-

lig Johannes Jørgensen, den kendte digter og forfatter. Alt tyder på, at han har været på Hvidbjerg og i Hvidbjerghus, på Vejle Fjord ud for Hvidbjerg og som William Giles også på Trelde Næs.

Vi ved, at Hvidbjerg gjorde et dybt indtryk på Johannes Jørgensen. Fjernt fra Danmark, under et af hans lange ophold i Italien, blev han tydeligt grebet af hjemve, mens en palme svajede lige uden for hans dør.

Og digterens tanker gik netop til Hvidbjerg.

– jeg mindes en Morgen ved Vejle Fjord,
jeg hørte Fuglene synge.

Gulspurven kvidred fra Gran til Gran,
Stærene fløjted i Linde.
Vejle Fjord blaaend og blinked i Sol,
I Sol saae jeg Hvidbjerg skinne.

Det sidste vers af Johannes Jørgensen-digtet skulle i bogstaveligste forstand komme til at blive stående på Hvidbjerg. Efter arkitekt Jespersens død 1926 rejstes en mindesten for ham, og den kom helt naturligt til at stå tæt ved Hvidbjerghus. Stenens indskrift blev netop digtets linier om Hvidbjerg og Vejle Fjord.

Tilsyneladende mistede Hvidbjerghus nu hurtigt sin betydning som bolig for kunstnere. Men nærmest tilfældigt sikredes kontinuiteten alligevel. Carl M. Cohr fra Fredericia kom i bestyrelsen 1916 efter formanden E. Thiellesens død, og da Carl M. Cohr døde 1926, overtog hans søn Einar Cohr hans plads, og de landskendte sølvsmede blev kendte skikkelser både på Hvidbjerg og i Hvidbjerghus. Cohr'erne var fremtrædende forretningsmænd, men også fine kunsthåndværkere, og Einar Cohr var særdeles kunstinteresseret.

Sønnen Hans Cohr karakteriserer sin fader: »Han var mere kunstner end direktør og ville have været et lykkeligere menneske, hvis han havde haft en lille sølvsmedje, hvor han havde kunnet arbejde. Hans lykkeligste timer var, når han arbejdede på tegnestuen sammen med H. P. Jacobsen, der foruden at være maler og forfatter var en fremragende designer. H. P. Jacobsen var meget flittig, og hans arbejde kunne aldrig blive godt nok for ham, så far satte ofte den sidste streg«. De to arbejdede fortræffeligt sammen og sås også uden for arbejdstiden.

Jo, Hvidbjerghus havde også i denne periode sin kunstner.

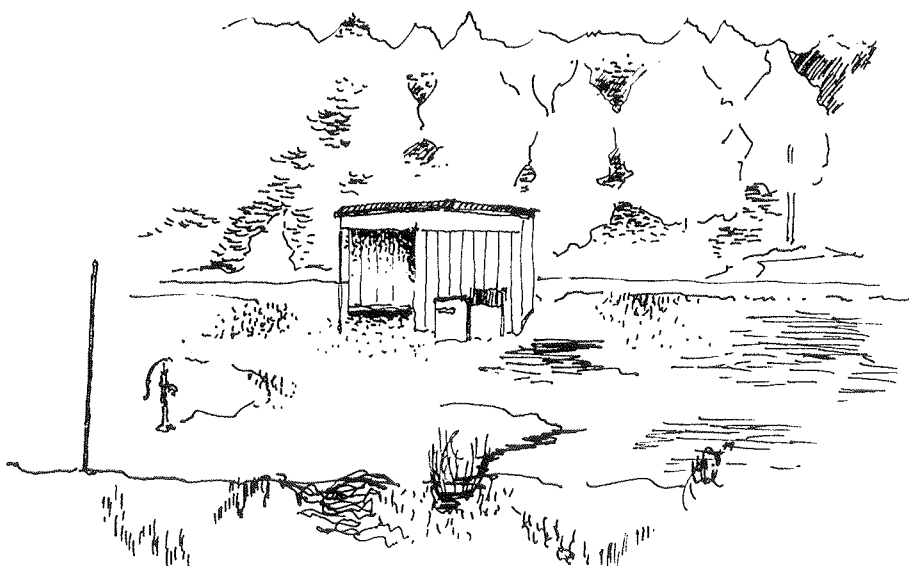
Udviklingen på Hvidbjerg fortsatte i roligt tempo. I 1930erne blev det et mere og mere almindeligt syn at se malere og tegnere i gang med at nedfælde naturindtrykkene og deres kærlighed til stedet. Forfattere så man også. Flere holdt til i landevejskroen ved herredsvejen eller landevejen

mellem Vejle og Fredericia. Her boede og skrev bl.a. Thit Jensen en sommer.

I de år tog cykelturisterne til. I Vejle udgav man en bog om cykelture til smukke steder i omegnen, og her var Hvidbjerg selvfølgelig et af forslagene. Her blev Hvidbjergs top en årrække kaldt Sukkertoppen, men det navn blev aldrig populært hos andre.

Det kniber med kendskab til Hvidbjerg-malere på den tid og tilbage til Johannes Glob og William Giles. Men selvfølgelig har der været nogle, ligesom der var det ved Trelde og altid havde været det på hele Munkebjerg-egnen. Men de må have været spredte gæster for en dag eller to.

For indtil sidste halvdel af 30'erne gik det ret langsomt med sommerhusbyggeriet, ikke mindst på selve bjergene, hvor der kun var ganske enkelte i syd nær Hvidbjerghus og på nordsiden ved den nuværende Becksvej opkaldt efter aktieselskabsformanden Holger Beck fra Fredericia. Vest for bjergene var det intet, men fra badhotellet og nordpå lå en række huse ved Hvidbjergvej, og på det store flade område syd for Hvidbjerg ned over Høll var der efterhånden spredt bebyggelse. Men teltliggernes store tid var ved at begynde, og besættelsen og krigsårene ændrede intet heri, tværtimod, for mere end nogensinde før blev Hvidbjerg nu et sommercentrum i behagelig nærhed af de store byer Vejle og Fredericia. Og nu vrimlede det med malere og andre kunstnere. Man kan godt sige, at Hvidbjergs guldalder var begyndt.

Ejnar Iversen: Hansens Kiosk på Hvidbjerg.

Kunsthandleren og kunstnerne

Fra 1940'erne havde Hvidbjerg-egnen også en kunsthandel. Den lå i en villa på strandsiden af Hvidbjergvej lige nord for hotellet og blev drevet af Alfred Andersen fra København. De færreste ved i dag, at Alfred Andersen var en af tidens mest fremtrædende kunsthandlere. Hans kunsthandel i København var en af tidens betydeligste, og ganske naturligt havde han nær kontakt med talrige kendte kunstnere, hvilket Hvidbjerg i høj grad nød godt af. Heldigvis huskes »butikken« endnu af nogle få, bl.a. af arkitekt Ib Zachariassen, Fredericia, der stadig tilbringer hver sommer på Hvidbjerg, nogle år i den tidlige ungdom også i Hvidbjerghus – før Gerdes-tiden. Zachariassen husker, at V. Lundstrøm var en hyppig gæst hos Alfred Andersen, og han var velkommen, for det var kunsthandleren, der mere end alle andre tog sig af salget af Lundstrøms malerier. Men Lundstrøm malede ikke på Hvidbjerg-egnen. Det gjorde derimod en anden sommergæst hos Aldred Andersen, nemlig maleren Chresten Iversen.

Chresten Iversen malede bl.a. på heden ved vestsiden af Hvidbjerg, et yndet sted for kunstnere. Da var den unge Ib Zachariassen fast »gæst« for i bogstaveligste forstand at kigge Chresten Iversen over skulderen.

»I dag er jeg nu ikke så sikker på, at han altid var lige begejstret for at have mig stående«, siger Zachariassen, for hvem kunsten meget tidligt blev en stor interesse. Og inspireret blev den unge mand. Snart stod han selv med staffeli og oliefarver på heden – sammen med kammeraten (Poul) Jacob Christensen.

De unge har begge bevaret interessen til i dag, Zachariassen dog mest som tegner på amatørbasis. Hans skitsebog følger ham altid på rejser i ind- og udland. Jacob Christensen kunne derimod kun i sin ungdom kalde sig amatør. Han udviklede sig til en alsidig kunstner, der har skrevet bøger og digtsamlinger. Som maler har han bl.a. udført et stort udsmykningsarbejde på Horsens Sygehus.

En anden gæst eller sommerpensionær i kunsthandelen var Ejnar Johansen, Charlottenborg-udstillere mere end en halv menneskealder. Han var en meget flittig Hvidbjerg-maler.

Engang i krigsårene stod han på stranden og malede et stort maleri med fiskerhuset syd for Bjerget ved Knolden og stranden og Hvidbjerg mod nord som motiv. Ejeren af Knolden, fabrikant Jacob Christensen, ovennævnte Jacob Christensens fader, fulgte interesseret arbejdet. Han var selv en dygtig amatør-maler, og han så straks, at Ejnar Johansens maleri var

Den fredede bøgegruppe i A. Kildebæks snit, 1993.

meget smukt, hvorfor det straks blev købt. Det er stadig i familiens eje.

Og sådan gik det meget ofte med de mange malerier, der blev malet på Hvidbjerg i de år.

En anden kendt maler, Ejnar Iversen, Vejle, (f. 1914) holdt til på Hvidbjerg på samme tid. På Vejle Kunstmuseum hænger hans store og dejlige maleri, »Sommersøndag ved Hansens Kiosk«, der viser tidens folkeliv på Hvidbjerg, når man tog en spadseretur væk fra de private telte i sandet mellem fyrrene. Ejnar Iversen boede i øvrigt i et af sommerhusene tæt ved kiosken. Ejnar Iversens mange akvareller fra Hvidbjerg er dejlige, ligeledes hans fine illustrationer i bogen »Landet bag Klitterne«, der udkom 1946.

En dag, da han og hans hustru var på vej ned ad bakken fra hotellet, så han på afstand en anden kunstner stå og tegne den kendte, store og nu freddede bøgegruppe ved bakkens fod.

Kunstneren var Arne Kildebæk fra Brejning. Og netop bøgegruppen var gennem mange år hans faste motiv. Arne Kildebæk er både maler og grafiker med mange Hvidbjerg-motiver bag sig, men bøgegruppen går igen og igen.

Det var en del af dagligdagen at se en maler stå ved staffeliet eller med sin tegneblok og skiftevis se mod det nære eller fjerne motiv og på billedet, der langsomt tog form, mens hånden arbejdede. Ofte nåede kunstneren

Gaarslev. Ejnar Iversen.

aldrig at få det våde maleri med hjem. Især de fastboende sommerhusgæster og -ejere var og er stadig kunstinteresserede, ikke mindst, når de selv elsker motivet.

Men selvfølgelig er det umuligt at sætte tal på de mange kunstnere, der i dette århundrede har besøgt Hvidbjerg-egnen og ladet sig inspirere af den omgivende natur. Endsige sætte navn på dem alle. Og man må jo heller ikke glemme, at ikke så få Hvidbjerg-elskende kunstnere ikke har tegnet en streg eller malet et penselstrøg på Hvidbjerg. De brugte – og bruger stadig – Hvidbjerg som et ideelt sted til afslapning fra dagligdagen andre steder. De bor der så anonymt, at end ikke deres naboer ved, at der bor en maler eller en forfatter ved siden af dem.

Men det er dog trods alt undtagelsen.

De unge kunstnere

Med krigens og besættelsestidens afslutning gik Hvidbjerghus og dermed også Hvidbjerg ind i en ny epoke, med begivenheder der skulle få betydning ud over de lokale grænser, ja, også ud over landets.

Hvidbjerg fik sin egen forfatter, da Finn Gerdes flyttede ind i Hvidbjerghus, købt af møbelhandler Jacobsen, Fredericia, onkel til førnævnte arkitekt Zachariassen. Finn Gerdes boede selv fast i den ene lejlighed, og som nær nabo fik han maleren Otto Baagøe-Nielsen. I umiddelbar nærhed af Hvidbjerghus boede kunsthandler Alfred Andersen og dermed også en række andre prominente kunstnernavne.

Selvfølgelig inspirerede stedet, dets natur og miljø den unge forfatter, der hurtigt fik prædikatet »– en af vore fineste unge stilister« af Gyldendal, der 1943 udgav hans debutværk »De blå gardiner« og i 1945 »Sorte engle«. I denne periode skrev Gerdes også en novelle om en »dramatisk« cykeltur mellem Fredericia og Hvidbjerg, men den er aldrig kommet i bogform⁶⁾. Det er derimod en række andre fine Hvidbjerg-skildringer. De kom først i 1953 i hans »Rendez-vous med mig selv«, men deres skildringer af stedet er tidløse og går givet tilbage til 40'erne. Her møder vi skønne naturbilleder og fornøjelige og festlige oplevelser i naturen sammen med venner og kunstnerkolleger.

Morgenmænd på Hvidbjerg

(v. Finn Gerdes)

Som en stribe Råbjerg Mile podet ind på Østjyllands grønne kyst ligger Hvidbjerg ved Rands Fjord.

Set på afstand fra Trelde Næs eller når man kommer ad Egeskovvejen fra Fredericia, minder det om en æggende hvid stribe i et ungt, mørkt hår, en hvid, forsoren lok i panden af skoven ved Vejle Fjord.

Her ligger huset gemt i plantagen, og en tidlig morgen går den ene af hundene og jeg gennem fyrreskoven ned til stranden.

Luften er stille og grå. Det er dæmring. Solen er ikke stået op endnu. Skoven sover. Fyrren er lysegrøn og har dugperler på. De nye skud, der begynder i juni som små julelys på grenene, er vokset og har lagt et lyst, forårsgrønt skær over træerne.

Men på den anden side fjorden er løvtræerne begyndt at mørkne, og så ved man, at det er sidst på sommeren.

Hvad tænker man på så tidligt om morgenen? Man ved det ikke. Måske tænker man meget, men der er ingen hold i tankerne, og de forsvinder igen, før man har nået at forme dem, så de huskes. Sanserne er ikke vågne endnu. Nerverne er uldne og fulde af søvning drøm. Det er som en vågen søvn, hvor det drømte og det virkelige fletter sig ind i hinanden til et mønster af liv og fantasi, virkelighed og drøm. Benene bevæger sig ikke let og spændstigt og automatisk. De glider i et stykke med fyrrenåle og sparker skosnuderne fulde af sand.

Men hunden ved min side er vågen, og det så det dirrer i ham. Pelsen er sort og blank som på en panter. Det rykker i de svære muskler efter at få lov til at strække ud. Hovedet og de højt ansatte ører er rejst, næsen vejrer fugtigt mod vinden. Engang imellem åbner han flaben og lader tungen hænge ud mellem de store, hvide tanddolke. Så lukker han den igen og vejrer og kikker op og piber af iver. Det er en voldsom anspændelse for ham at blive ved siden og gå i skridt så tidligt om morgenen.

Sandet er hårdt og fast at træde på. Duggen har lagt en tynd, sprød skorpe over det bløde. Men vi træder igennem, og nedenunder drysser det tørre sand som sukker.

Nede ved stranden flyver et par måger op. De skriger og flyver ud over fjorden.

Vandet er blankt og gråt som poleret stål og ligesom valset fladt ud under presset fra den lave himmel. Men lidt efter bliver himmelen høj og lyst blå. Solen står op over bag Fakkegrav og får en rude til at blinke på Trelde næs. En morgenrude, som en eller anden slår op, så den fanger solen og kaster den fra sig igen i et blink.

Solen har allerede farve. Den er hvidgul som det hvide i en appelsin. Men den er skarpere i klangen. Så skarp at det gør ondt i øjnene at se på den. Der er en tidlig, stærk varme i den. Og farven.

Se, apotekerens ældste dreng sagde, at det hvidgule i en appelsin var giftigt, og hvis man spiste det, døde man. Han vidste god besked med det, for han gik jo så meget rundt nede i apoteket, og de havde en mængde flasker med tre dødbringende sorte kors på. Bare man så de tre sorte kors på flaskerne, anede man den bitre død som en smag i halsen.

Apotekerens yngste dreng og jeg pillede alligevel vores appelsiner og samlede alt det hvide fra hver sin appelsin i en håndfuld og spiste det og tyggede det grundigt, for *hvis* vi kunde dø, vilde vi også godt prøve det med.

For vi kunde ikke dø. Vi troede, vi var udødelige. Nej, vi troede det ikke. Vi vidste det. Vi vidste det helt ind til marven af knoglerne, og derfor tyggede vi det hvidgule så grundigt for rigtig at få giften af det. Jeg forstod

ikke, at *han* turde, for det var jo i virkeligheden kun mig, der indvendig vidste, at jeg var udødelig, mens han sikkert var af det almindelige jordiske stof.

Bagefter sad vi uden at sige noget og uden at tage øjnene fra hinanden. Vi vilde ikke gå glip af noget. Vi vilde se hinanden dø.

Vi sad længe og ventede. Jeg husker, der var et ur, der slog. Et af de sprøde stueure.

– Jeg troede i det mindste, *du* vilde dø af det, sagde apotekerens yngste dreng ærgerligt.

Siden har jeg ofte set den farve og altid lagt mærke til den. Vi har den på en af vores petroleumslamper og på loftet i entréen, og engang så jeg den i øjnene på en tiggerkone i Bukarest. Hun var gammel og blind, og hele hendes øjeæble havde denne hvidgule farve. Hun manglede både iris og pupil. Kun den gullige senehinde var tilbage. Hun var det blindeste menneske, man kunde se, og jeg mærkede smagen af appelsinskal i munden. Hun var sikkert født sådan og havde aldrig set den farve, hendes egne øjne havde.

Der er et par fugle oppe på Hvidbjerg, som hunden leger med, og som leger med hunden. Jeg ved ikke, hvad det er for en slags fugle. Vi kalder dem strandpibere. De er hvide og grå og vistnok lidt sorte et eller andet sted, men de er altid i bevægelse, så man ikke rigtig kan se, hvor det er, de er sorte. Det må nøjes med at blive ved fornemmelsen.

Så snart de får øje på os, kalder de med skarpe, pibende fløjtetoner, og så får hunden lov at løbe. Han er en dyb, langstrakt hund og ser godt ud i det hvide sand. Fuglene flyver foran ham og lokker med den skarpe piben. De afløser hinanden og jager ham rundt på hele bjerget med undtagelse af det stykke, hvor de har deres rede. Han fanger dem aldrig. Og han ved det godt. Han løber kun rundt efter dem af samme grund, som man løber efter en bold på en tennisbane. For sjovs skyld og for bevægelsens.

Langt ude til venstre lige i strandkanten går en morgenmand. Han har hvide shorts på og blød stråhat, intet andet. Han går dér helt alene i søluft og morgenluft og tangluft og fyrreluft. Måske har hans næsebor hungret efter det i månedsvis. Langt ude til højre også i strandkanten går en morgenmand til. Iført shorts og blød stråhat og intet andet. Er det en uniform? Man ser for sig en lodret linje i luften. Den rammer stranden i det punkt, hvor morgenmændene må mødes. En film med to kongruente halvdele med bevægelsen indad mod midten af lærredet, en komisk og ubønhørlig bevægelse, der holder een fast til stedet. Der eksisterer intet mere. Der eksisterer intet andet, ingen krig, ingen ondskab, ingen godhed, ingen fred, intet talt, intet skrevet, kun to nøjagtig ens morgenmænd, der mødes.

Der går spænding i blodet, og man må kæmpe med noget, der ligner et indvendigt smil. Min bedstefar, en fantasifuld mand på 86, sagde engang

til mig – jeg vilde vel bilde ham noget ind –: Man må ikke lade sin fantasi løbe løbsk. Så ender man på en galeanstalt. Du må se at få lidt tøjr i den, så det er dig, der styrer den, og ikke omvendt.

Det kommer jeg til at tænke på nu. Men det er ikke fantasi. Det er virkelig en materialiseret løgn i stort format. En løgn, man kan se. Så ligedannede figurer, så uniforme påklædninger, så ens i travet. De er begge to på vej ud og må derfor bo på hver sin side af bjerget. De nærmer sig min lodrette linje, og lige inden de passerer hinanden, tager de hatten af for hinanden uden et smil og uden et ord.

Er det et nummer? Agerer de med hinanden? Går de i virkeligheden og skutter sig af indvendig morskab? Situationen er ikke udløst endnu. Vil de vende sig om og se forbavset efter hinanden. I smug eller med en eller anden gestus, der udløser det grinagtige i alt, hvad der er ens, det tvillingegrinagtige, det modegrinagtige? Vil de vise hinanden, at de ved, at de tilfældigt men effektivt har skabt en standardtype af morgenmænd?

De går videre. Lige ud, uden at se sig om, i modsatte retninger med runde nakker under stråhatten. En daler for deres tanker.

Sandet bulner under skoene, og noget af det finder vej ovenind. På vej opad bjerget må man hælde kroppen forover i en spids vinkel mod sandet for at komme frem. Man tænker sig, at man går i en ørken. Man slæber og løfter sig af sted skridt for skridt, sand og sand og sand. Og så er man oppe. Derovre Juelsminde, dér Fakkegrav, dér Vejlefjord Sanatorium. Dér – midtfor – Æbelø, som en svag skygge i horisonten, og dér tilhøjre Trelde næs, Trelde klint og Trelde sande. Og endnu en tak til højre Egeskov kirke og så hele horisonten rundt gårde og firkantede marker. Kålrabernes bleggrønne farvetone, der ligesom er halvt mættet med hvidt, runkelroernes friskere, mere græsgrønne farvefelter og de øde firkanter af gule afhøstede kornmarker.

Man ser dem heroppe fra som fra en lavtgående flyvemaskine, og drejer man sig langsomt rundt, bliver illusionen stærkere, og man kan endda opnå at få den svagt skrå, hældende fornemmelse af, at maskinen svinger, så markfelterne drejer om en akse, og jorden tager sig en overhaling. Og et øjeblik føles det, som om man er blevet sat af i farten på et højt punkt i landet. Man sunder sig og retter benene, mens tingene går deres gang. En stille station på vejen. Motorstop. Alle stiger ud. Hvornår kommer næste maskine? Hvornår går vi på vingerne igen?

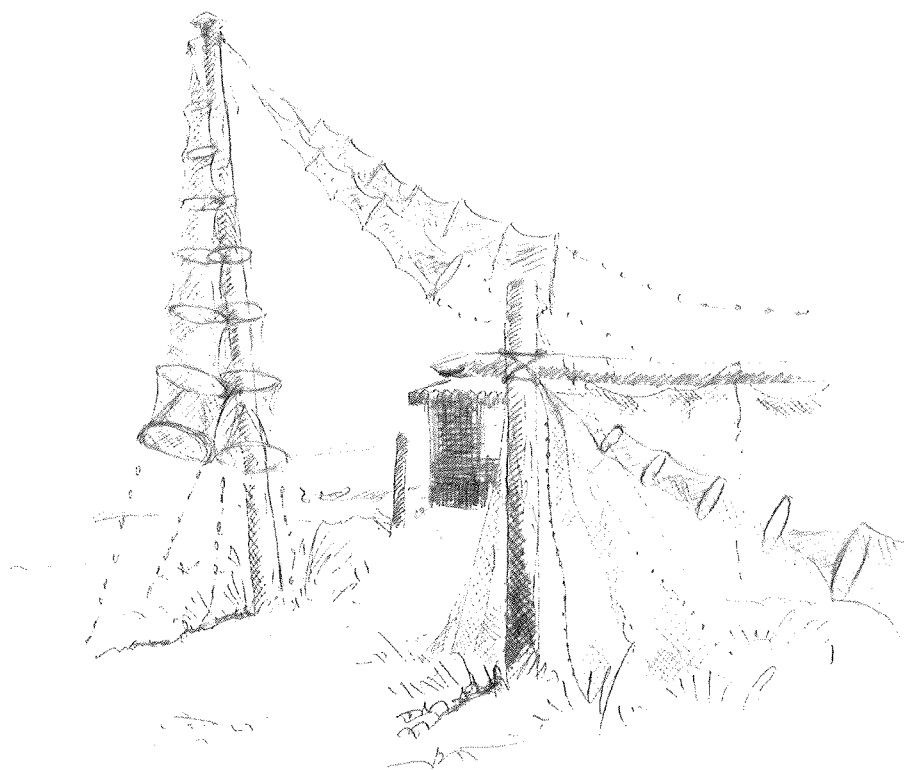
Hunden er igen ved siden af mig. Han har løbet sig natten af kroppen og går roligt og pænt »på plads«. Han stønner efter anstrengelsen, og hele kroppen går som en blæsebælg. En motorbåd dunker svagt ude på vandet, og nu kan man også se den som en lille prik langt ude. Men lyden kommer ikke fra selve båden, men helt ude fra horisonten som brede cirkler, der slår sammen netop i det punkt, hvor man står.

Der er kommet noget nyt i luften. En veg klarhed, man ikke har set før. Solen kan ikke rigtig få den magt, den lovede, da den stod op. Den tidlige luft bliver ved at være tidlig luft. Der er en snert af kølighed i den. Og nu skulde varmen ellers være her.

Jeg kommer i tanker om, at der lå lidt vand i vinduerne i morges, da jeg gik hjemmefra. Natten havde været kølig. Den første kølige nat i lange tider. Der er ingen tvivl om det. Efteråret er ved at sætte ind. En stor flok svaler holder flyveøvelser ude over vandet.

Inden jeg forlader Hvidbjerg for at gå gennem plantagen hjem, vender jeg mig om og ser igen ud over stranden.

Morgenmændene fra før er på vej tilbage: De går ude i strandkanten, nærmer sig hinanden, letter på stråhatten uden et ord og uden et smil, går forbi hinanden og fjerner sig fra hinanden igen. Og nu – jo. Den ene sagtner umærkeligt farten og ser sig forsigtigt tilbage over den ene skulder. Knuden inden i mig er løst. Han er ikke alene en morgenmand, han er også et menneske. Han kan ikke dy sig for at kikke.

Preben Andersens idylliske motiv fra Svingestedet i Høll, gammel naturlig havn for fiskerne siden middelalderen.

»Fisk«

er en munter novelle om en robådstur til sejlrenden på fjorden lige uden for Hvidbjerghus. Deltagerne var maleren og forfatteren, Otto Baagøe-Nielsen og Finn Gerdes. Fyldt med dybsindige tanker om begrebet frihed blandet med lystfiskertanker, småpralerier, småfiduser og snyd, konkurrencemoment, ligheder og forskelle i tanker og gerning, snak og stilhed, skuffelse, håb og triumferen. Kvinderne har deres rolle; de hjælper med det tungeste arbejde, at skubbe båden ud og længe efter trække op igen. Men skam få den, der tænker ilde derom. Der forlyder intet om kvindernes drøm om deltagelse i roning og torskepilkning. Man vover i stedet at ane, at de hellere end gerne hjælper med det tunge for at kunne være alene et par timer eller så. Men Hvidbjerg, skønhed, poesi, naturfølelse er med overalt hele tiden og dæmper alle lyde og tanker:

»Luften er stille, og båden glider lydløst henover det blanke vand. En lille, klar, levende bølge rejser sig for stævnen og risler hen langs bådens sider. Denne rislen og den svage plasken af årerne er den eneste lyd, der høres. Det er henunder aften, og aftenstilheden har lagt en dæmper over al støj. Selv Malers stemme har fået sordin på. Han taler ellers meget og gerne og højt, men nu bider han det i sig. Og når han endelig siger noget, bruger han ikke sin egen stemme men Tavs Neiiendams.

Nå, malere kan sådan set gerne skanne. Deres kunst sidder i synet og skal ud gennem farverne. Men det er et af skribentens mange åg, at ordene altfor let mister deres værdi, når de bliver sagt højt. De snak-

kes i stykker. Drejes op i spiraler. Et ord om frihed for eksempel. Dette ord er i den grad blevet snakket rundt om en enebærbusk, at dets oprindelige, ganske enkle betydning er blevet snoet som en klejne«.

Interessant, at ordet »spiraler« pludselig dukker frem her. Det ord betød noget for Finn Gerdes lige siden drenge- og ungdomstiden, og ikke til at sno klejner med. Her efter krig og besættelse skulle det få ny betydning, ikke blot for en ung forfatter, men også for billedkunstnere i stort tal, ligesom det havde haft det for andre en snes år tidligere. Forresten var Baagøe ikke den eneste deltager i Gerdes' fisketure, også en anden maler, Ejgil Uldall kunne ses med mellemrum.

For os er novellerne »Morgenmænd på Hvidbjerg« , »Fisk« og »Piraten« et rendez-vous med forfatteren, vennen Otto Baagøe-Nielsen, med Hvidbjerg- og Høll-beboere, et par sommerturister, muntert fritidsliv ved strand og fjord, med kammeratskab og venskab, men nok allermest med Hvidbjerg. Man har naturlige forventninger til livet i og ved Hvidbjerghus. Og det var da også her, at frøene blev sået. Her var det frugtbare kunstnermiljø. Ejgil Uldall kendte hver fyrrebusk og græstot på stedet. Her havde han en årrække værksted. De tre var de lokale, malerne Baagøe og Uldall og forfatteren Finn Gerdes. Men mange andre »blandede sig«, måske allermest Mogens Balle, der gæstede Baagøe. Det var de to, der en dag vandrede op til den lille, populære hede ved bakken vest for Hvidbjerghus og Bjerget. Nu skulle der males, og kunstnerne stillede sig op med ryggen til hinanden for at få hvert sit motiv. De må altså være blevet enige. Det blev et par »historiske« malerier, måske de sidste naturalistiske fra deres hånd. Heldigvis eksisterer de stadigvæk, Mogens Balles hos Otto Baagøes broder Gunnar, og Otto Baagøes på hans egen væg.

Også Erling Jørgensen ser vi som maler ved Hvidbjerghus, og Wilmar hørte også med til kredsen. Gæsterne var mange. Kunsthandler Andersen førte bl.a. Lundstrøm til stedet. Og den kendte Christiansfeld- og herrnhutmaler Madsen-Ohlsen med de ofte meget dystre motiver kom med Finn Gerdes' kunstinteresserede fader, J. U. Gerdes, læge i Fredericia. En af faderens gode venner, forfatteren, digteren, maleren og designeren H. P. Jacobsen var også en kær gæst, ikke mindst fordi Finn Gerdes meget tidligt lærte at sætte stor pris på Jacobsen, der direkte inspirerede ham. Alle former for kunst og kultur blev dyrket og diskuteret, selv spiritismen. Og man prøvde at få bordet til at danse og ånderne til at tale. En dag var også professor Bjerge, atomprofessor, senere chef på Riisø, med ved bordet. Og bordet begyndte virkelig at danse, husker Ejgil Uldall. Indtil Finn Gerdes råbte højt og overraskende gennem stilheden: »Slip bordet, Wilmar«! Så

var det slut med seancen. Ånderne eller ånden havde forladt stuen.

Ellers var det selvfølgelig kunsten, der var hovedemnet. Man var på vej væk fra de naturalistiske veje. Man ville fremad og opad. Finn Gerdes var ivrig deltager, og han tænkte vel dårligt nok på, at hans tankebaner kom til at følge H. P. Jacobsens. I 1926 skrev Fredericia-forfatteren sidste bind af sin store selvbiografiske roman. Første bind hed »Foran Eventyret«. Titlen på det sidste bind var »SPIRALEN«.

Otto Baagøe-Nielsens maleri fra heden på Hvidbjerg.

Mogens Balle. Udsigt fra heden. Foto: Tom Hjortlund.

Spiralen

I H. P. Jacobsens bog (side 395) siger en af dens vigtige personer, Høg, til hovedpersonen Henrik:

»Spiralen er vækstens symbol, i hvis billede selv klodernes baner går. Den er stignings abstrakte såvel som konkrete udtryk.

Spiralen betyder menneskeåndens vej opad, mod lyset, mod solen«.

Finn Gerdes kendte disse ord, og da de unge kunstnere på Hvidbjerghus drøftede vejen væk fra det naturalistiske maleri mod det abstrakte og konkrete, fik ordene fra 1926 ny værdi og skabte ny inspiration. Det var derfor Gerdes, der kom til at navngive den kunstnergruppe, der fik sin rod i Hvidbjerg.

Otto Baagøe-Nielsen, Ejgil Uldall, Wilmar, Erling Jørgensen, billedhuggeren A. Juhl-Jacobsen og Mogens Balle skulle blive de 6, der startede SPIRALEN efter længere tids tanker og diskussioner på Hvidbjerghus. Spiralen skulle være et vækstens symbol, og den skulle betyde menneskeåndens vej opad mod lyset og solen.

Ejgil Uldall. Bjerget.

Og det skulle være Finn Gerdes, der skulle udtrykke kunstnernes – og sine egne – tanker og ideer, sådan som han gjorde det i det første udstillingskatalog 1947.

Lad os citere hans indledning:

Ved **"SPIRALEN"**s

UDSTILLING

1947

Vi fødes alle som Svinedrenge, men det er de færreste af os, der blir ved at være det. Kunstnere gør det.

At røre ved Stof og tvære i Ting og rode og føle og lugte og se – det er haandgribeligt, behageligt Arbejde. Det er Arbejde, vi allesammen kan lide. Saadan nogen Kunstnere har det egentlig godt, de gaar bare rundt og laver Kunst! Og det er dejlige Sager, de arbejder med, Bogstaver, Papir, Farver, Ler, Sten, Voks, Lærred, Gips, Cellotex o.s.v. Det er den ydre Side af Sagen. Det er Svinedrengens udvendige Job. Det er Spilleværket, som man kan lære at spille saa godt paa, at Prinsessen blir nysgerrig.

Den indvendige Side, Prinsesiden, ser lidt anderledes ud. Det er paa Prinsesiden, det gyldne sidder, men det er ogsaa paa Prinsesiden, at Kampen staar. Opstemtheden, Depressionen, det svingende Sind, Følelsen af manglende Evne og Kampen for at vinde nyt land.

Man har hidtil sagt, at Kunstneren giver Stoffet Aand. Han beaander Naturen, Mennesker, Dyr, Former og Ting. Dette er ogsaa rigtigt. Men det er ligesaa rigtigt at gaa den modsatte Vej. At skabe Stof af Aand. Eller at prøve paa det.

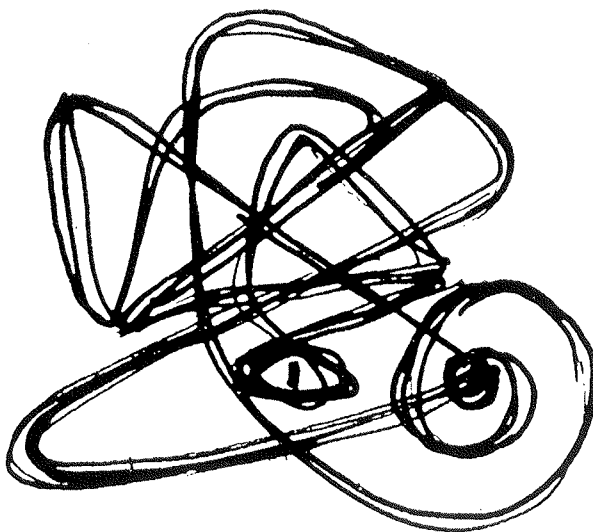
Det er mit Indtryk, at den sidste Tids Kunst gaar ad denne Vej, der vel i Virkeligheden er den oprindelige Skabervej. Det kræver ganske vist noget

mere af det sind, hvori Kunsten skal leve videre, af det opfattende Sind. Det »uinteresserede Velbehag« gælder ikke mere. Man maa forlange, at det opfattende Sind er i Stand til atter at skabe Aand af Stof – af det Stof, Kunstneren har leveret i Form af et Billede, en Skulptur eller et Stykke Skrift. Dette er selvfølgelig besværligt og afskrækker mange fra at prøve paa at forstaa Bestræbelserne i den sidste Tids Kunst. Vanskelighederne ved det øjeblikkeligt uforstaaelige, det underfundige og underforstaaede er for store. Men hvem forstaaer en ny ting, før man har gjort sig den Ulejlighed at lære den at kende?

I øvrigt kan Svinedrengen være ligeglad med, om hans Produktion er direkte forstaaelig eller ej. Bliir han ikke forstaaet, kan han blot gaa ind i sit Kongerige og skyde Slaaen for og lade de andre staa udenfor og synge: Ak, du lieber Augustin!

Saa maa det være de andres Sag at sætte Skulderen imod og bryde Slaaen op og aabne Porten ind til Kongeriget og kendes ved Rosen og Nattergalen. Og lade være med at kysse Svinedrengen for et Spilleværk.

Finn Gerdes.

WILMØR.-47.

Man forlod altså naturalismen og gik ind i den mere abstrakte verden. Navnet Spiralen var virkelig inspirerende og dækkende. Det faldt i god jord hos alle i kredsen. Mogens Balle digtede ud fra ordet:

Langt tilbage i istidens huler, som fyldes
af det blege lys, snor spiralerne sig på
væggen mellem de snerrende ulve –
i tusmørket flygter dyrene.
Således vågnede dagen.

Spiralen blev de kæmpende bølger på havenes
ånde, de levende åndedrag, der grebet af en
kunstner i bronzealderen, blev frugtbare øer
i de vintermørke have.

Under regnen, der blev kastet mod jorden,
lå spiralen gemt, som følsomme grønne kim,
bundet i jordens skød, et vældigt legeme
under den slumrende bevidsthed,
udløser sig
spiral – spiral. – – –

Kimen voksede og voksede, spørgsmål rakte
fra himmel til himmel, oplyste morgendisens,
en stadig roterende bro fra de fortidige
klippehuler, fra menneske til menneske ...
– kunsten ...

Dette digt fortæller også bedre end lange udredninger om de diskussioner, der fødtes og førtes på Hvidbjerghus inden Spiralens officielle start 1947 – selv om digtet måske først er fra året efter, hvor det kunne ses i Spiralens næste udstillingskatalog. Og digtet fortæller også baggrunden for, at Finn Gerdes fandt det forløsende navn SPIRALEN.

Frøene begyndte hurtigt at spire, og under en rejse til Paris diskuterede vennerne Otto Baagøe-Nielsen og Mogens Balle ivrigt planerne for en stor udstilling i Kleis Kunsthandel på Vesterbrogade i København. Her var der særdeles god plads til Spiralens første udstilling, og der var også plads til en afdeling med børnetegninger udvalgt af Jørgen Clevin. Forfatterinden Ruth Højbjerg-Pedersen skrev i udstillingskataloget bl.a. følgende om denne del af udstillingen:

»Kunstnerens og barnets arbejde kan ikke sidestilles, men man kan godt sammenligne og finde ligheder. Børns leg er kunstnerisk udfoldelse i en

ren primitiv form. Og denne glæde ved selve legen, det skabende arbejde, som små børn har, den er dybest set også det bærende i kunstnerens virksomhed«. Og der var nu lidt provokation fra Spiralens 6 kunstnere, når de foran kort skrev:

»SPIRALEN«s GÆSTER: BØRN.

Og man sørgede for ung musik og lyrik til åbningsdagen søndag den 30. november. Erik Knudsen læste egne digte fra samlingen »Til en ukendt Gud«, digteren Ivan Malinovski fra sin samling »De tabte Slag«, og Vagn Jensen digte fra sin samling »Ung mand«, og der var strygekvartet med Jørgen Larsen, Peder Holm, Eyvind Sand og Nic Hermans. Alle sejl var sat, og de 6 kunstnere mødte selv med små 150 værker. Udstillingen var en succes, men lige så vigtigt var det, at det unge team virkede særdeles inspirerende på unge kolleger.

Nye navne sluttede sig til gruppen, bl.a. Sv. Dalsgaard, og efter en konference, som gruppen deltog i, da Spiralen var 2 år gammel, sluttede Asger Jorn sig til den. Jens Jørgen Thorsen skriver i »Modernismen i dansk malerkunst« (s. 109):

»– og opmuntret af spiralfolkenes hjælpsomhed under konferencen meldte han (= Asger Jorn) sig ind i Spiralen – – –«.

Medvirkende til Jorns deltagelse kan nu også være, at Sv. Dalsgaard allerede var medlem, og de to havde ifølge Dalsgaard længe haft et nært og godt samarbejde. De havde samme litografiske værksted, og her hjalp de hinanden. Men hverken Dalsgaard eller Jorn var Hvidbjerggæster, endsiges Hvidbjerg-malere, såvidt som det har kunnet efterspores.

Men en gennemgang af bare de 3 første udstillingskataloger viser Spiralens betydning. Var tidens store kunstnavne ikke aktive medlemmer, så var de passive medlemmer, eller tilsluttede forfattere. Det vil derfor være naturligt at bringe en oversigt over navnene de tre første år, altså fra 1947-49.

SPIRALENS første 3 år

Nogen fødselsdag kan vi ikke give Spiralen. Men at fødestedet var Hvidbjerghus er givet, og lige så sikkert er det, at væksten og successen havde format. Det anede man allerede ved den første udstilling i 1947. Ganske vist stod tilsyneladende kun 7 mand bag Spiralen: *Otto Baagøe-Nielsen, Ejgil Uldall, Mogens Balle, Wilmar, Erling Jørgensen og A. Juhl-Jacobsen*, mens Finn Gerdes tog sig af teksten til det første udstillingskatalog, men som før nævnt nærmest vrimlede det med kunstnernavne omkring udstillingen, hvor Jørgen Clevin også tog sig af børnetegningerne.

I 1948 var der allerede 13 medlemmer. Blandt de nye var f.eks. Svend Dalsgaard, Randers. Finn Gerdes tog sig stadig af tekst til udstillingskataloget. Nu var der også kommet passive medlemmer til: forfatteren Georg V. Bengtsson, maleren Knud Jans, billedhuggeren Robert Jacobsen, maleren Carl Henning Pedersen, Palle Lauring og fredericianerne konsul Einar Cøhr og læge J. U. Gerdes.⁷⁾

I 1949 var der 16 medlemmer, og blandt de nye var *Asger Jorn*. Dette år optræder også for første gang udtrykket *tilsluttede kunstnere*, og her nævnes Finn Gerdes, Jørgen Nash og Erik Skovmand. Det er i dette års udstillingskatalog, man møder Mogens Balles digt og tekster om formålet.

Et andet nyt medlem samme år var Ulrika Marseen. Hun havde blandt sine udstillede værker en model af en udstillingsbygning udført i samarbejde med arkitekt Jørgen Møller og maleren Knud Nielsen. Sidstnævnte, der nu bor i Vindelev ved Vejle, var en god bekendt af Finn Gerdes, men selv

Ejgil Uldall-billede fra 1950.

om han senere blev medlem af Spiral, havde han ingen særlig forbindelse med Hvidbjerg og Hvidbjerg-kunstnerne.

Spiralens udstilling 1949 blev et godt bevis på den tidlige, nære forbindelse med Cobra-gruppen.^{*)} Det var ved Cobrakongressen i Bregnerød august 1949, at Spiralens kunstnere havde virket meget inspirerende på Cobrakongressens kunstnere, bl.a. med det resultat, at Asger Jorn blev medlem. Spiralens 3. udstilling fandt sted på Charlottenborg i dagene fra 30. december 1949 til 15. januar 1950, og på udstillingen kunne man også se skulptur- og maleriek eksperimenter af Asger Jorn, Chr. Dotremont, surrealisten Eduard Jaguer og dennes hustru Simone Jaguer.

Hvidbjerg-dominansen forsvandt altså ret hurtigt fra »Spiralen«, og derfor skal kun startårene omtales her. Det betyder ikke, at kunstnerne forsvandt hverken fra Hvidbjerg eller Hvidbjerghus, og heller ikke, at de samme kunstnere forsvandt fra »Spiralen«.

*) Cobra-gruppen (CO for Copenhagen, br for Bruxelles og a for Amsterdam) startedes november 1948 i Paris og er således yngre end »Spiralen«. Bag gruppen står de danske og udenlandske navne A. Jorn, Else Alfelt, Ejler Bille, Henry Heerup, Egill Jacobsen, Carl-Henning Pedersen, Constant, Corneille, Chr. Dotremont, Jaguer og hustru, Karel Appel m.fl. De unge kunstnere ville have et konsekvent brud med klassicistiske formskemaer og regler. De søgte mod oprindelighed, spontanitet, farven og linien, individualisme, og arabesker og fantastiske figurer var meget sete »motiver«. Cobra-navnet hentydede også til slangenavnet. Cobra var en meget løs organisation, og også af den grund var det naturligt at se Cobra-navne hos »Spiralen« og omvendt.

Man kan læse mere om forbindelsen mellem kunstnergruppen i CRAS LX II 1992 i den store Peter Shield-artikel »De små vævre slangers paradys« om Cobras Bregnerødkongres 1949.

Otto Baagøe-Nielsen ved staffeliet ved Hvidbjerghus.

En spiralbevægelse

En eftermiddag i sommeren 1966 tog min veninde og jeg på udflugt fra Fredericia til Hvidbjerg på hendes scooter. Jeg var overrasket over stedet. Noget så eksotisk havde jeg ikke forventet i Danmark, selvom Danmark og danskerne var lige så fremmede som Timbuktu dengang. Vejret var altfor godt og det hele lignede et billede af Niels Lergaard – som jeg heller ikke vidste noget om dengang – den blændende hvide klit, det blå hav, de grønne skove i baggrunden. Var der ikke nogle små sejl på vandet genspejlet af små vatagtige skyer på himlen, kunne en minimalistisk maler have afbildet det som det Sierra Leoneske flag, tre striber af grønt, hvidt, blå.

Siden har jeg set stedet i alle slags vejr. Et gråt vejr hvor klitten sugede farven fra resten af landskabet og lavede det hele om til et Hammershøi-billede. I regnvejr. I blæsevejr, da sandskummet fra klittens top lignede havets hvide heste. Dem kunne jeg også finde danske malere for.

Hvad siger du? Ja, det er sandt, jeg er kunsthistoriker, selvom jeg i mange år tjente mit brød i datamaskineindustrien. Af uddannelse, forstår du. Og det var Danmark som genopvakte faget hos mig. Jeg giftede mig med min fredericianske veninde og begyndte at lære noget om dansk kultur og især malerkunst. Som er som bekendt begrundede i en særlig opfattelse af det danske landskab. Men i England hvor vi boede, var der ingen som vidste noget som helst om dansk maleri. Selv Jorn, som er et stort navn i Tyskland, Holland og Frankrig, er bare en fodnote til moderne kunst i vores afsondrede ø, hvor franske og amerikanske bevægelser regerer overalt. Derfor bestemte jeg at tage min doktorgrad i kunsthistorie med dansk kunst som speciale, specifikt de danske forudsætninger til Cobra. Det lykkedes i 1984.

Men hvad har det her at gøre med Hvidbjerg?

Som Poul Hviid og Finn Gerdes har skrevet andre steder i bogen, var kunstnergruppen Spiralen en del af Hvidbjergs historie. Den var også en del af Cobras historie. Mens vi regelmæssigt besøgte Danmark og tog ud til Hvidbjerg for at nyde den herlige natur, var jeg ved at samle oplysninger om bl.a. Spiralen uden at ane, at der var en forbindelse. Mens vores lille søn løb uendeligt op ad klitten for tilsidst at falde i en hvid dis af sand, eller samlede sten med Morfar ved Trelde Næs, og min kone soledede sig, sad jeg ved havet og puslede med mine papirer.

I 1992 skrev jeg en artikel for et ledende hollandsk kunsttidsskrift om Cobras Bregnerød-kongres i efteråret 1949, hvor medlemmer af Spiralen deltog. Nogle af deres fælles arbejder eksisterer endnu på Cobra-loftet,

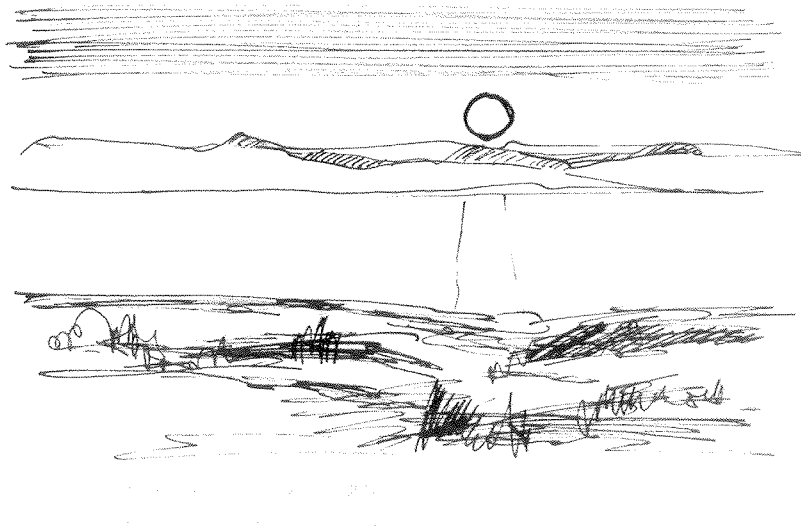
restaureret og udstillet på Sophienholm. Artiklen blev oversat og bragt i det danske tidsskrift CRAS det samme år. I sommeren 1992 i Esbjerg mødte jeg digteren Ulf Gudmundsen, som var ven og stor beundrer af Mogens Balle, og vi snakkede om at skrive noget sammen om Spiralen. Desværre har vi ikke nået det endnu. På det besøg til Danmark tog vi ikke til Hvidbjerg. Jeg kan ikke huske hvorfor. Måske havde vi været der for mange gange før og syntes, at der ikke var mere at opleve der.

Og så ud af luften skrev Poul Hviid til mig efter oplysning om den engelske kunstner William Giles, som malede på Hvidbjerg. Han havde fået mit navn fra en ven, som vidste noget om mine danskorienterede kunsthistoriske virksomheder. Heldigvis kunne jeg hjælpe ham. Uden at vide min præcise interesse i sagen, skrev han senere om sit eget bidrag til dansk kunsthistorie – historien om Spiralens forbindelse med Hvidbjerg.

Næste gang vi er i Danmark, tager vi sikkert igen ud til Hvidbjerg, et fortroligt sted, hvor vi ikke troede, at der kunne være noget overraskende mere. Det forekommer mig, at mine kunsthistoriske interesser og mine familieforbindelser med Fredericia-området har snoet spiraler om hinanden og Hvidbjerg de sidste 27 år.

I øjeblikket er jeg i gang med en bog om Asger Jorns kunstfilosofiske teorier, og der taler han om stoffets grundliggende spiralbevægelse. Det ejendommelige ved spiraler er, at de fortsætter at kredse. Jeg vil ikke blive spor overrasket, hvis Hvidbjerg og jeg møder hinanden i fremtiden fra en ikke endnu kendt retning.

Peter Shield.

Ejnar Iversen. Morgen v. Rands Fjord. 1945. Foto: Tom Hjortlund, Horsens.

Gudmun Lyngbo og Hvidbjerg

Nøgne piger hvirvlende i en symfoni af farver. En afspejling af sommerliv ved Hvidbjerg, når det tager sig smukkeste ud. Man kan næsten mærke det hvide sand på bjerget og fornemme duften fra fyrrekrat, når man kigger på lærreder, hvor maleren Gudmun Lyngbo med blide penselstrøg lader os opleve stemninger på Hvidbjerg.

Gudmun Lyngbo er om nogen Hvidbjerg-maler. Født i 1925 i Fredericia, og siden sin tidlige ungdom fast gæst på Hvidbjerg, hvor familiens sommerhus lokkede. Med blok og farver drog han allerede som ung rundt i det naturskønne område, og hentede inspiration til både naturalistiske gengivelser af mennesker og miljøer, og farverige abstrakte fortolkninger af sjælen i Hvidbjerg. Utallige er hans lyse og livsglade skildringer af naturen og menneskene dér.

Han fik sin første udstilling allerede som 17-årig i Fredericia, og siden har han udstillet over hele landet. Lysten til at arbejde med sine kunstneriske talenter havde Gudmun Lyngbo ikke fra fremmede. Faderen Niels Lyngbo var en talentfuld maler og billedskærer. Farbroderen var den legendariske Henne-kunstner – hedens maler – C. Lyngbo. Farbroderen hjalp Gudmun Lyngbo med at udvikle sit talent, og blev et forbillede for nevøen. Både på heden og på Hvidbjerg sugede Gudmun Lyngbo ivrigt til sig af farbroderens kunnen.

At talentet slog til beviste Gudmun Lyngbo efter mange års arbejde med pensler og palet. Gennembrudet kom i 1980'erne, hvor han med det lyriske stemningsbillede af »Fynsk Forår« pådrog sig opmærksomhed fra både national og international hold. Carl Nielsens musik af samme navn fik et billedmæssigt udtryk, der har givet genlyd.

Og billedet er samtidigt et dækkende udtryk for sjælen i Lyngbos malerier. Følsomhed, livsglæde, naturoplevelse er som regel ingredienser i hans store produktion. Selv siger han:

– Jeg maler, hvad jeg har lyst til. Jeg måler, når det passer mig. Jeg maler for sjov. Jeg maler for at leve. At male er for mig at leve. At se er at se. Man ser mere, når man maler. Får flere glæder end dem, der bare går forbi uden at se.

Han opfordrer os alle til at øve os i at se mere og opleve vores dejlige natur.

Selv er han storforbruger af natur. Bosat i Middelfart har han valgt sit atelier med omhu. Fra sit vindue har han storslået udsigt over Lillebælt, som i havblik eller krab sø er med til at bestemme om lærredet skal have lyse eller dystre toner. Cyklen og malerkassen er vigtige redskaber, når der skal laves skitser på blokken. Og naturligvis er sommerhuset i Hvidbjerg en stadig base for sommerens aktiviteter.

Det kunstneriske udtryk begrænser sig ikke kun til lærredet. Som sin far er Gudmun Lyngbo også i besiddelse af en lyrisk åre. Niels Lyngbo skrev en ode til Hvidbjergs pris – Hvidbjerg er for Gudmun Lyngbo en oplagt inspiration til lyrik med både bogstaver og farver.

Nana Hanghøj.

Se Lyngbo-maleri på side 65.

De andre kunstnere på Hvidbjerg-egnen

Rands Fjord havde for en menneskealder siden sin egen maler. Det var den omstridte Anius, der her kun skal nævnes, idet det ikke har været muligt at opspore direkte Hvidbjerg- eller Høll-motiver i hans ellers omfattende produktion. Men de må nu findes.

Bernt Troest-Hansen, Fredericia, hører derimod til Hvidbjerg-malerne. Han malede også sammen med Otto Baagøe-Nielsen og var en af gæsterne på Hvidbjerg-egnen i dets guldalder, hvor bl.a. kunsthandler Andersen og professor Lundstrøm færdedes i Spiral-kredsen. Troest Hansen fik tidligt prædikatet »en lovende kunstner«, og han har bl.a. udstillet på Kunstner-nes Efterårsudstilling. Han har ofte søgt sine motiver på Hvidbjerg og ved Rands Fjord og Trelde.

Hvidbjerg har også tiltrukket en længere række Vejle-malere. Det gælder f.eks. den førnævnte Ejnar Iversen, Henning Nielsen, Jennum, A. Kildebæk, Brejning, og Jørgen Oscar Pedersen, Mølvang. Flere af dem har gennem mange år ferieret på Hvidbjerg, således også Ejnar Iversen og Henning Nielsen, hvis forældre havde sommerhus på Hvidbjerg. Nu ejes det af Henning Niensens søster, så kontakten stadig bevares. Henning Nielsen er de små tings maler. Strandens blåmuslinger og sten er hans foretrukne motiver, og hans malerier er derfor dybt forankrede i virkeligheden, selv om de ofte kaldes abstrakte. Men udsigten fra Hvidbjerg ud over fjorden har også inspireret ham. Alle malerne har haft betydelige udstillinger, ikke sjældent sammen.⁸¹

En markant skikkelse på Hvidbjerg i mere end et halvt århundrede er Jacob Christensen, Horsens, der har flere digtsamlinger, 2 romaner, erindringer og noveller bag sig. Om sommeren holder han til på Knolden ved det gamle fiskerhus syd for Bjerget (Knolden må ikke forveksles med ejendommen af samme navn ved Hvidbjergvej nord for Bjerget). Jacob Christensen er også maler og har været det siden ungdommen, og han har skildret Hvidbjerg fra syd til nord i både tegninger, akvareller og oliemalerier. Hans hovedværk er et stort udsmykningsarbejde på Horsens Sygehus. Også hans brødre Knud Simon Christensen og Torben Juul Christensen, begge København, er faste gæster på Hvidbjerg, som altid har inspireret dem. De har også begge malet og tegnet på hele området, ligesom sidstnævnte også har bogudgivelser bag sig. Men kunstnerisk må de finde sig i at stå i skyggen af deres storebror.

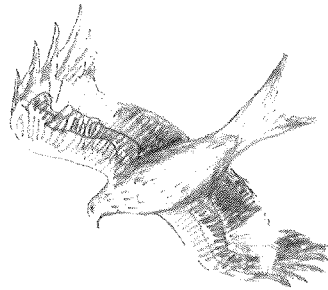
Gensyn (med »Knolden«, Hvidbjerg).

Ti tusind Minder flettes
omkring min Barndoms Egn
mens Horisonten slettes
af heldags Sommerregn.
og rundt omkring mig dækkes
alt af en Tågesø
mens Livet stille drypper
her på min Bakke.

Aug. 92 – JC

Selvfølgelig har udviklingen ændret naturen på hele Hvidbjerg-egnen, fra Høll i syd over sandbjergene til Mørkholt. Det turde være indlysende, når et sted eller område, der engang blev sammenlignet med Råbjerg Mile i Vendsyssel, er blevet forvandlet til et tæt bebygget sommersted – naturligvis med undtagelse af selve Bjerget. Sommerhotellerne er afløst af sommerhuse, teltpladser af campingpladser og nogle steder af villakvarterer.

Ældre mennesker husker måske med vemod de store øde og ubevoksede områder, men her må man huske, at der virkelig blot er tale om en ændring. Den store natur er der stadig, også den skræmmende, når efterårs- og vinterstormene fra øst sætter ind og ved Høll sætter de yderste sommerhuse under vand og omdanner andre til småøer, og i nord æder sig ind i skrænterne og bringer husene på toppen i virkelig fare.

Glente af Preben Andersen.

Og fuglelivet og dyrelivet er i dag overalt større end nogensinde før – året rundt . Rigdommen og artsrigdommen af småfugle, vade- og svømmefugle er steget betragteligt. Sejlene glente og hvide musvågepar er blot et par eksempler på de store naturoplevelser. Og når nogle af kunstnerne på stedet så tilmed er ornitologer og biologer, kan det ikke være svært at se resultatet: en ny motivrigdom fra såvel de mindste sommerhusparceller til engene og Rands Fjord-området i syd.

Og de samme mennesker har kæmpet og kæmper stadig for at bevare værdifuld natur på egnen. Det gælder biologen Jørn Larsen, København, og ornitologen Preben Andersen, Egeskov. Preben Andersen er også en af egnens kendte kunstnere.

Stjernholms Hvidbjerg

Glade badetimer med familie, kone og børn, siden også børnebørn, flere generationer af varierende hundemodeller, har alle nydt løbeturene i strandkanten sommer som vinter.

At tage cyklen en sommerdag en årle morgenstund og nå til Hvidbjerg ved solopgang, vade ud i det krystalklare vand, når solens første stråler blinkende slår smut mod dig i småbølgerne, det er som at blive født på ny, det er som at eje hele verden eller endnu bedre, som om tilværelsen tager dig i favn.

Jeg er jæger, og har gået en del på jagt ved Hvidbjerg og i omegnen deraf. Ofte er det sådant, at en nybegynder på Dianas sti bliver ålet og modtaget med skepsis af ældre erfarne jægere. Jeg har selv prøvet det. Det var en såkaldt klapjagt; man morede sig over min uprofessionelle fremtoning og kejtede våbenhåndtering. Det var derfor næppe tilfældigt, at jeg blev stillet af et ret øde sted uden mennesker og beboelse, hvorpå de »rigtige« jægere

smågrinende trak sig i sikkerhed. Men jeg stod ganske dejligt ved en solbeskinnet sti med skoven i ryggen – foran mig var der en bevoksning af slåen og spredte bjergfyr; det var varmt, og der var en velsignet lugt af hyben og harpiks og alle sensommerens krydrede dufte. Langt borte lød hundeglam og skovfoged Gormsens horn »Jagt begyndt«. Det varede ikke længe, før en stor fasankok kom tordnende ud over trætoppene. Begynderheldet var med mig; i en sky af fjer ramlede kokken stendød til jorden og landede i krattet foran mig. Så skete der ikke mere hos mig før såten blev blæst af; klappere og jægere kom til syne, spurgte vantro om det monstro var mig, der havde åbnet ild? og i givet fald til hvad? »Joh, jeg havde da i begyndelsen af jagten hørt noget pusle inde i krattet foran mig – jeg skød så derind, og siden havde jeg ikke hørt en lyd«. Det var meget interessant at se deres ansigtsudtryk og hovedrysten da de løftede kokken ud af krattet. I næste såt var der en del diskussion om, hvor man skulle anbringe mig.

Er man vemodig, tænker man for små tanker – eventuelt slet ingen, er verden rent af lave, da er det medicin for sjælen at gå til stranden og lade blikket vandre ud over havet og lade drømmene flyve med. En gang skød jeg en sneppe nede på Hvidbjerg. Den ældste af børnene var netop flyttet

Hvidbjergtegning af H. J. Stjernholm.

hjemmefra – og det har jeg altid haft det skidt med straks de er flyttet (siden hen er det jo godt nok). Men jeg tænkte på drengen, der sad på sit værelse, kendte ingen endnu, var nok trist som jeg. Snejpejagt var dengang – som nu – vores foretrukne jagt. Den gav sjældent fugl på tasken, derimod spændende fælles oplevelser.

Sneppen lå – næsten som forventet – i den fugtige mosklædte lavning, blandt spredte elletræer, dér nær Hvidbjerg hvor dens forældre, bedsteforældre og før dem oldeforældrene altid havde overnattet på deres efterårsrute, fra det frostbundne Lapland til Belgiens og Normandiets fyldte spisekamre. Samme lokalitet år efter år. Ofte var den nået frem efter mørkets frembrud, med adresse og samme præcision som skattevæsenets rudekverterer.

Den lettede så overraskende pludseligt som den altid har for vane, vendte hovedet med det lange næb og det runde sorte øje, øjet der for få dage siden havde set samer og rener og rensdyrlav. Nu stirrede det i opfløjet på mig »farvel jæger«.

Den fugl og dens øje. Mystik, fortryllelse, en rigtig skovtrod – et sendebud fra Asgård? Den flyver i siksak og er oftest i sik, når man skyder i sak. Den faldt ej heller, markerede ikke for skuddet, men forsvandt ilsomt ind over grantoppene. Oplevelsen var god nok, men lidt ærgerligt at jeg ikke kunne fortælle Peter om sneppen, der faldt, og sende ham penselfjeren.

Jeg havde vel gået 200 m på hjemvejen, da jeg passerede et løvfyldt spor. Der lå, næsten usynlig, den døde sneppe i sin brunflettede, fløjlsvarme fjerdragt, den faldt næsten i et med den efterårspyntede skovbund. Jeg sendte mit brev samme aften.

I gamle dage kom lægen ofte på sygebesøg, eller blot på besøg; i dag er der ikke så megen tid, i dag skal næsten alt muligt behandles, og det findes der nu metoder og midler til i laboratorier og konsultationslokaler. Men det levner ikke den tid, der tidligere var til snak og kaffe i hjemme, udveksling af oplevelser (og naturalier!) og til bare det at være sammen i den syges hjem. Noget er vundet, men andet er gået tabt; rationelt og ubarmhjertigt, som udviklingen kan være det.

Mange af beboerne i de små landsbysamfund udgør endnu en stamme, mennesker hvis slægt i mange led har levet på stedet; således også på Hvidbjerg.

Og de kan fortælle: myter, erindringer og eventyr, og der ånder liv i en sådan stue med anegalleri på væggene og med det gamle chatol med dets indhold af gulnede breve og billeder i skufferne af onkel, der var guldgraver i Amerika, og med dets indhold af stenalderøkser og dolke fra offerfund på marken just bag ved gården.

Når man som jeg gennem mange år har haft sit virke på en egn, så er den ikke blot et geografisk atlas, men et landskab, et netværk behængt med

farverige oplevelser.

På »Gravens Gård« var den sidste overlevende af søskendeflokken. Hun kunne fortælle så levende om alt, om karle og piger og dengang man i høst satte neg i hob, om de kåde brødre, der lavede skæg og ballade – endnu som 70-årige kunne de gå på hænder – og om den nat gården brændte. Nu var Anna alene, børnene og jeg besøgte hende en 2. juledag; i den kolde »pæne stue« stod det pyntede juletræ, lysene havde ikke været tændt, skålen med slik og pebernødder var urørt. Børnene måtte beholde frakkerne på. Da de sang julens sange, tindrede gamle Annas øjne så varme og glade som var hun igen »bette Anna« blandt far, mor og søskende.

Tæt ved skrænten foran strandengene og med udsigt over fjorden til sanatoriet og Rosenvold, boede en kunstner, et spændende menneske, der havde kunnet inspirere og glæde sine medmennesker. Hun døde alt for ung. Hun havde programmeret begravelsen, lige så farverigt som hun havde levet, gæsterne var inviterede, vi skulle synge, rødvin og ostemadder måtte der ikke være mangel på, og der skulle spilles »Pump and Circumstances«. Kisten stod foran sommerhuset ned mod fjorden. Der var påskeliljer i haven, og det stormede den dag, så de store nøgne bøgetræer truede med at vælte ned ad skrænten. Fra huset bag os lød »Pump and Circumstances« som en fanfare gennem blæsten. Det var meget stærkt. Mine øjne søgte fjorden, hvor en mindre coaster stampede sig vej mod havet. Dens stævn borede sig ned i søerne som skulle den aldrig komme til syne igen, så rejste og rystede den sig, og skummet føg langs dæk og ræling. Da melodien døde hen var den allerede gledet længere bort mod den lysere horisont. En kaotisk oplevelse, som jeg måtte male.

Jeg mindes en vinter med snestorm, så vi ikke selv kunne klare at køre sygebesøg, men måtte benytte bæltekøretøj. En ældre dame ved Fladstranden var blevet syg; måske havde Kirsten, vor hjemmesygeplejerske, der boede ved »Svinget« kunne klare paragrafferne, men desværre var hun sneet inde i Børkop, hvor hun på 3. dagen belavede sig på at overnatte. Glad var hun for nu at få kørelejlighed. Hvidbjerg dækket i sne, så vi i skumring og snefog ikke kunne se vejen, men rumlende måtte kværne os over mark og hegn og gennem driver, ja næsten også gennem Ejner Hårgårds kostald, da den pludselig rejste sig foran os i projektørlyset. Patienten blev behandlet, Kirsten afleveret i god behold hos filosofen. På hjemvejen gik et larvebånd i stykker, siden væltede køretøjet, min kone fik travlt med at tømme fadeburet for resterne af julesul og brændevin, til glæde for 7 sultne forfrosne mennesker.

Tøvejr, slud, vandpytter, flyvende skyer; de første fugletræk mod nord.

Og så – endelig vår!

Mange oplevelser, stærke tildragelser, gode minder. Sådan er Hvidbjerg for mig.

Hvidbjergglimt

Under et ferieophold omkring 1970 faldt den schweiziske maler Gilberta Barblan for Morges for et motiv ved selve Bjerget, og hun malede en meget smuk akvarel, der kendes i fotogengivelse, men det er den eneste udlænding, der kendes ved navn i den nyere tid. Ellers er det store flertal af malere lokale fastboende eller sommergæster fra naboegnene. Søskeneparret Valdemar Linnet, Vejlbj, f. 1922, og Gerda Rasmussen, Børkop, f. 1928, har begge malet mange Hvidbjerg-billeder. Valdemar Linnet, der er kendt som en dygtig landskabsmaler, har et af sine malerier gengivet i Trelde Næs-bogen. På det smukke maleri, der ejes af Hans og Anne Marie Jokumsen, Trelde, ses Hvidbjerg som en meget smuk baggrund. Gerda Rasmussen har især haft klitten som motiv, men hun har også malet i Mørkholt. Et af hendes Hvidbjerg-billeder hænger i Englystparken i Børkop.

I Gunnar Mikkelsens galleri i Trelde ses også malerier, hvor klitten er baggrund i Vejle Fjord- eller Trelde-motiver. På rådhuset i Børkop hænger et temperamaleri med Hvidbjerg som motiv malet af H. Ladegaard, Børkop, tidligere fotograf og galleriejer i byen.

På det lokalhistoriske arkiv i Børkop hænger et foto af et R. Jacobsen-maleri, forestillende »Knolden« ved Hvidbjergvejen nord for Bjerget og det tidligere hotel, og Kaj Jensen, Børkop Skov, malede især i 1960erne motiver ved Hvidbjerg og Rands Fjord. Fra privateje kendes også en del malerier med motiver fra Becksvej malet af Hartmann Jensen, Gunnar Sørensen og Vilhelm Johansen, og Poul Schollert, Middelfart, tidligere Fredericia, har malet fra samme sted under ferieophold netop på Becksvej, der er den ældste sommervej, hvorfra der er vid udsigt til Bjerget, Vejle Fjord, Trelde og Æbelø.

Så tidligt som 1929 malede lokalhistorikeren og amatørarkæologen Olaf Aastrup, Vejle, en dejlig akvarel i sin skitsebog, der altid fuglte ham på studieturene fra Mørkholt Hage over Hvidbjerg til Trelde-egnen. Akvarellen viser netop Bjerget, som det huskes fra 1930erne og 1940erne.

Forfattere omkring Hvidbjerg

Som allerede før antydet fik forfatterne tidligt øje på Hvidbjerg, og stedets skønhed og storhed inspirerede selvfølgelig. Kun Ludvig Bødtcher i det sidste århundrede synes ikke at have »brugt« de hvide bjerge, selv om han opholdt sig på Nebbegård i længere tid og dér digtede »Farvel til Marthes Kilde«.

Helt anderledes var det med Harald Kidde i årene efter 1900. Hvidbjerg, Rands, Nebbegård og Vejlefjord var alle vigtige elementer i Harald Kiddes særprægede bog »Den Anden«, der udkom 1909.

14. januar 1910 skriver Kidde et brev til vennen, forfatteren Niels Jeppesen, der selvfølgelig selv havde et stort lokalkendskab:

»Ja, De har jo maattet kende Rands Fjord og Nebbe! Gerne havde jeg skrevet dobbelt saa meget om de blide, sivfyldte Egne, om Hvidbjerg, Brejning og Fakkegrav – men lad mig nu se, hvad De har lavet! De har dog Førstefødselsretten til de Kanter af vor fælles, skønne, uudtømmelige, ubeskrivelige 'Land'«.

»Den Anden« var som nævnt et særpræget værk, der blev modtaget vidt forskelligt. Dets hovedemne var tuberkulosen, og der kan ikke herske tvil om, at en personlig oplevelse på Hvidbjerg-egnen har betydet meget for Kidde.

En ung student, Iver Iversens tragiske skæbne fik stor betydning for både Harald Kidde og Niels Jeppesen.

»Det er nu over 30 Aar siden, han døde som Student af Sult og Tuberkulose ovre bag de pragtfulde Hvidbjergklitter ved Indløbet til Randsfjord«, skriver Niels Jeppesen. »– Jeg anede ikke, at han var kommet hjem, endnu mindre, at han var hårdt angrebet af Tuberkulose. Hvad Kidde fortalte, bekræftedes for mig nogle Dage senere, da jeg naede over til det lille Hus paa Vejen til Hvidbjerg og saa den Samling gule Knogler, der nu var Ivers jordiske Hylster. – Det var en kold Efteraarsdag 1901, han sidste Gang stirrede efter de berømte Træer paa Trelldenæs og længere mod Øst«.

»Han var min Ungdoms bedste, ja eneste Ven«, skrev Kidde til Niels Jeppesen, da denne nogle år senere benyttede Iver Iversens skæbne i en bog. Selv brugte Kidde vennen til Clemens Bek i sit hovedværk »Helten«.

Den lille hytte i Høll var Iver Iversens sidste hjem. Det første barndoms-hjem lå på en nøgen lerklint med udsigt over Brøndsted Enge, og allerede her viste Iver stort talent som tegner, men vi kender i dag intet fra hans hånd. Den saktmodige og milde Iver Hansen Iversen døde kun 23 år gammel oktober 1901. »Hans Øjne var som de kølige, blaa Bølger, Hans Haar som Efteraarets stride, visne Græs, hans Tale som Blæstens Hvisken i

Hegnets ribbede Pile. Og saaledes hører jeg endnu fra hans Grav paa Gaarslev Kirkegaard: Bryd dig ikke om mig! Et er Livet, vi faar; et andet Lykken, vi begærer!«, skriver Niels Jeppesen.

Niels Jeppesen og Harald Kidde kendte fra skoletiden også maleren Einar Wegener og maleren Waldemar Jørgensen, forfatteren og digteren Johannes Jørgensens broder. De kendte alle både Iver Iversen og Hvidbjerg. Og de var alle godt kendt med den ældre Carl Ewald (død 1908), der holdt til ovre på Trelde Næs.⁹⁾

I 1983 skrev ægteparret Metty og Tonny Rizak, Fredericia, børne- og ungdomsbogen »Sommerbjerget«, hvor – som titlen antyder – Hvidbjerg danner rammen om en gruppe børns samvær ved Sandbjerget og fyrreskoven. Bogen giver et fint billede af Hvidbjerg for en lille menneskealder siden, og Thormod Kidde står for den indbydende forside med børn og Bjerget. Bogen bygger på Metty Rizaks eget kendskab til Hvidbjerg i barndomsårene. Hun og hendes forældre holdt flere somre til i en bungalow tæt ved Hvidbjerghus, og hendes legekammerater var bl.a. Finn Gerdes' børn.⁹⁾ Hendes onkel var maleren Otto Baagøe-Nielsen, og hendes far dennes broder Gunnar Baagøe-Nielsen, der nu ejer det førømtalte Mogens Balle-maleri, malet på den daværende hede.

Ægteparret Rizaks bog skal ikke citeres her, men enhver Hvidbjergel-sker uanset alder vil med stor glæde bifalde følgende to linier fra bogen:

»– Nu er det sommer...

– Ja, svarede jeg, – meget lige nu ... et helt bjerg af sommer«.

Ejnar Iversen. Vejle Fjord ved Hvidbjerg.

Hvidbjerg og digterne

Hvidbjerg har også haft *sine* digtere gennem hele dette århundrede. Den ældst kendte er Niels Dahl, der så tidligt som 1910 udgav digtsamlingen »Fra Skov og Fjord«. Niels Dahl var gårdejer i Trelde, hvor han ejede Gl. Færggård, der stadig er i slægtens eje, og hvorfra der i gamle dage var forbindelse til Høll-siden. Det er vel lidt af en tilsnigelse at kalde Niels Dahl Hvidbjerg-digter, for det var Vejle Fjord, han besang, og det var dens digter og sanger, han gerne ville være, sådan som ordene er i et af samlingsens første digte:

Aften ved Fjorden

Jeg stod på Vejlefjordens Bred,
En Sommerkvæld, mens Sol gik ned
I Vest ved Hvidbjergs Banker.
I bag mig laa min Bøgelund
Med yndig blomsterspættet Bund,
Med Mos og grønne Ranker.

Og for mig laa den skønne Fjord;
O, kunde Sprogets bedste Ord
Om den jeg sammen knytte!
Ja, havde jeg en Sangerrøst
Til værdig Pris om denne Kyst,
Da vilde mange lytte.

Hvor er den skøn i Morgenrød,
Hvor er den smuk i Middagsglød,
Ej mindst i Aftensvale.
Jeg sad ved den saa mangan Stund
Her i min kære Bøgelund
Og lytted' til dens Tale.

Saa stod jeg der hin Sommerkvæld,
Den Dag forlængst var gaaet paa Hæld,
Dens Glimt ej Øjet fanger.
Da lød en Røst fra Fjordens Favn,
Jeg tyktes, at den gav mig Navn
Som Vejlefjordens Sanger.

Beskedne ord, der viser bondedigterens kærlighed til fjorden og dens mange skønheder. Det er karakteristisk, at Hvidbjerg ofte skildres af digterne om aftenen og om morgenen, og det har selvfølgelig med lyset og himlen at gøre.

Hvidbjerg nævnes også – og hyldes – i 4 andre digte i samlingen. Det er i »Vejlefjord«, i »Mit bedste Minde«, hvis tredje vers lyder:

Ja, der var smukt at gange
I Sommeraften sval
Og flette Ord til Sange
I Krans om Høj og Dal.
Naar Sol forlængst sig sænkede
Ned bag Hvidbjergets Rand,
Og Bølgen sagte stænkede
Et lidet Drys mod Land.

Hvidbjerg har også sit vers i digtet »Tidligt Vaar«, og i »Til en Ven, som sendte mig Ingemanns Morgen- og Aftensange til min Fødselsdag«:

De minder om mangan en Aftenstund,
Naar her jeg sad i min kære Lund
Og skued mod Hvidbjergs Banke.
Derover stod Slottet saa straalefuld
Med Støtter ud af skinnende Guld
Og fængsled mit Øje, min Tanke.

Digtsamlingen er trykt i Fredericia Centraltrykkeri ejet af tre generationer Johannes Madsen, og de hører også til Hvidbjerg, hvor de næsten lige fra digtenes tid har boet på Becksvej. Det snart 100-årige trykkeri hedder dog nu Fredericia Bogtrykkeri.

Niels Dahls digte kom før Johannes Jørgensens digt, som omtales tidligere i bogen. Vi må regne med, at flere af Dahls Hvidbjerg-digte stammer fra årene lige omkring 1900.

En menneskealder senere digtede maleren Gudmun Lyngbos fader, en af Hvidbjergs faste sommerbeboere en Hvidbjergsang, og 18. dec. 1944 skrev Jacob Christensen (PJC) et meget smukt Hvidbjerg-digt, der vil kunne elskes af alle lidt ældre Hvidbjerg-elskere, og samtidigt – sine 50 års til trods – er det dejligste naturbillede af stedet.

Hvidbjerg

Min Ven! Det er den Plet, jeg allerdejlignst finder,
fordi den rummer Skønhed, fordi den gemmer Minder!
– Se, glitrende Smaabølger, med gyngende Maager –
– og ud fra Fjorden glider de lette Morgentaager!

Kender du, Ven, ikke en Plet i Jyllands Favn,
som har det rene, blide, – det vældige, til Navn
som favner baade Ørken og Muldens sorte Jord
og hvori både Bøgen og Hedelyngen gror?

Da gaa med mig en Morgen ved Solens første Skær,
naar alting aander køligt – og stille – fjernt og nær,
se, hvor Duggen glitrer i Edderkoppens Spind,
som Diamanter straalere i Solens hvide Skin!
Se, lette Vinde hvirvler i Bjergets fine Sand

varm som Sommer, hvid som Sne, i Eventyrets land –
Tunge, mørke Fyrre med Hedens barske Dragt
kanter Bakkens Fylde – kroner Bjergets Pragt!

Dunkelt er der inde under Granens Ly,
alvorstunge Kroner skjuler Sol og Sky!
Læg dig! Lyt til Vindens og Skovens dybe Sang!
Evigheden toner gennem Tidens Gang!

Ønsker du lidt Friskhed mod Landevejens Støv,
hvil dig da i Mosset bag Bøgens lyse Løv! –
Trænger du til Stilhed – til skønhedsmættet Fred,
søg saa om paa Heden, naar Solen synker ned!

Ven! Du kender ikke Hvidbjergs skønne Drøm
krønt af Solens Straaler, hyllt i Regnens Strøm,
– før du selv har set den, aandet Hvidbjergs Luft,
aandet Liv og Stilhed, Fyr- og Saltvandsduft!

–PJC–

Tidligere i denne bog mødte vi et enkelt vers af Jacob Christensen, »Gensyn« med en hyldest til hans Hvidbjerg-hjemsted, »Knolden« ved den sydligste kant af selve Bjergets område. Dette vers stammer fra august 1992. Kun 4 år tidligere fik Hvidbjerg »En sang til Hvidbjerg«, digtet af John Engelbrecht, til en Henrik Strube-melodi, og her fik Hvidbjerg sin sang, der fortjener at blive stående – og sunget – som sådan.

En sang til Hvidbjerg

Der, hvor havet spejler himlen,
og horisonten den er fri,
hvor naturens storhed kalder dig
og byder dig at bli'...

Der, hvor Hvidbjerg lyser mod dig
med klittens hvide sejl,
når du går tur en morgen
langs havets blanke spejl...

Du føler dig kun hjemme,
hvor skønheden fylder dit liv.

Der, hvor himlen skifter farve,
når stormvejr trækker op,
og tordenbyger pisker løs
på Hvidbjergs udsigtstop...

Der hvor aftensolen gløder
med guld på fjord og vej,
og sommernattens trylleri
poetisk fanger dig...

Du føler dig kun hjemme,
hvor skønheden fylder dit liv.

Der, hvor vilde blomster trives,
og svaner flyver frit,
hvor himlen er uendelig,
når den ses fra Hvidbjerg Klit...

Der, hvor hjerter altid banker,
og slår en anden takt,
når naturens stilhed sænker sig,
måske du da får sagt:

»Jeg føler mig kun hjemme,
hvor skønheden fylder mit liv«

d. 12/7-88, John Engelbrecht.

Ejnar Iversen. Hvidbjerg.

Gudmun Lyngbo: Den gamle indkørsel til Hvidbjerg sydfra. Maleri fra 1942.

O. Abildgren: Akvarel med Høll-motiv.

Ove Abildgren blev født 1926 i Fredericia. Hans kunstneriske interesser har han givetvis fra morfaderen, der lige før 1900 fik et stipendium på kunstakademiet. Selv har Ove Abildgren spredt sine interesser, så de omfatter både tegning, maleri, musik, foto og film. Ove Abildgren har boet på Hvidbjerg i en snes år.

Preben Andersen: Maleri 1994.
Vinterstemning ved Høll-engene, et af ornitologens og kunstnerens yndlingsområder.

H. J. Sjernholm: Udsigt over fjorden fra Hvidbjerg.

Henning Nielsens maleri med udsigt fra Høll. Foto: Tom Hjortlund, Horsens.

Tanker fra Spekulatoriet

Hvidbjerg - et andet Skagen

Ved John Engelbrecht.

Skagen er – geografisk set – vort nordligste punkt, og – kunstnerisk set – et højdepunkt på det kulturelle Danmarkskort. Holger Drachmann* taler i Skagen – Sangen** om et andet Skagen, hvor »kunsten ej var gæster, men herrer om man vil«. Han taler om tiden, der svinder og forgår, om skyggen, der vokser mod aften, og om det andet evigt-unge Skagen, der aldrig ældes vil. Således er kunsten menneskets evige morgendrøm. Drømmen om det, der altid tilhører morgendagen, fordi det aldrig kan dø.

Fra århundredets begyndelse blev Hvidbjerg med sin storslåede naturskønhed drømmen om et andet Skagen. Det blev drømmen om et fristed for naturelskere, frie fugle, kunstnere, kanaljer og andet godtfolk. Det blev teltliggernes paradisi, feriested for badegæster og turister og hjemsted for lokale fiskere, bønder og fremsynede forretningsfolk, som sammen med kunstnere i generationer har været grebet af det naturens store kunstværk, som hedder Hvidbjerg. Hvidbjerg blev et Mekka for mennesker med trækfuglesind og nomadelængsel i sjælen, for skønånder, levemænd og livskunstnere. (Men selvfølgelig også for mere indskrænkede »ånder«, som med deres ugæstfrie og uindbydende skilte med påskriften »Privat« skæmmer området, som om ikke alt, hvad vi har på jorden, var til låns!)

I filosofiens og kunstens udstrakte rige findes der ingen grænser – undtagen dem, vi selv sætter. Alt er jo lige her, hvis vi kunne se det, rumme det, begribe det. Min tanke strejfer Goethe, som over indgangen til sit kontor havde skrevet: »Findes det ikke her, findes det ingen steder«.

Jeg – som også var feriegæst på Hvidbjerg i min ungdom og kom til dans på Hotel Tre Vande – vendte først 30 år senere tilbage til stedet. Min livsrejse, mine studier førte mig vidt omkring. Da jeg ikke var interesseret i karriere, succes, status, penge og materialisme, førte det til mødet med spændende mennesker, fremmede livsanskuelser og tankeretninger, kort og godt, jeg søgte at få alle vidensfelter og områder til at hænge sammen, polyhistor-temaet var mit store projekt. Det hed mange ting, bl.a. mødet mellem Øst og Vest, som vort århundredes vigtigste spørgsmål. Det svar, jeg kom til ved at stille dette spørgsmål, er nok af temmelig svær kaliber. Det er et stykke tankekunst, en ikon, et musikstykke, et maleri, som ikke før har været offentliggjort i denne form.

* Drak man som Drachmann, så drak man.
»P. S. »Krøyer hældte også vin på« Ancher«

** Skagen-Sangen er Drachmans digt: »Så hastigt svinder dagen...«.

Tidsåndens Trialektik

Religion	Kunst	Videnskab
Enhed	Trialektik	Dualitet
Østen	Det nye Europa/ Øko - global	Vesten
Lysfristeren	Kristus	Mørkets fyrste
Idealisme	Realisme	Materialisme
Platon	Det nye menneske	Aristoteles
Kvindelig	Menneskelig	Mandlig
Hvor det indre er alt, bliver det ydre til intet	Transparens	Hvor det ydre er alt, bliver det indre til intet
Inderlighed	Hinsidig/Hersidig	Yderlighed
Kroppen hviler i ånd	Hel-lig-hed	Ånden hviler i kroppen
	Kunstens legemlig- gørelse	
Udgård	Asgård	Midgård
Natur	Kultur	Civilisation
Muspelsheim	Ginungagab	Nifelheim
Sympati	»Hellig nøgtørhed«	Antipati
Subjektiv	Reflektiv	Objektiv
Vi	Du	Jeg
Det kollektive	Det trans-personlige	Det individuelle
Helheden er til for den enkelte	Det enkelte er til for helheden	Den enkelte er til for sig selv
Kommunisme	Europas 3die vej	Kapitalisme
Højre hjernehalvdel	Hel-hjernethed	Venstre hjernehalvdel
Lighed	Det multi-kreative	Forskel-ighed
Inklusivitet	Integralitet	Eksklusivitet
Sansedrift	Legedrift	Formdrift
B-holderet	C-holderet	A-holderet
Passivitet	Skabende stilhed	Aktivitet
Væren	Vorden	Haven
Know-Why	Docta Ignorantia (indsigtsfuld uvidenhed)	Know-How
Software	Humanware	Hardware
Det irrationelle	Det transrationelle	Det rationelle
Det universelle	Det folkelige/sociale	Det personlige
Det rumløse	Det rum-frie	Det rum-fikserede
Det tid-løse	Det tids-frie	Det tids-fikserede
Det jeg-løse	Det jeg-frie	Det jeg-fikserede

Rytme	Relation	Takt
Overtroiske	Hellig-dom	Undertroisk
Primær - proces - tænkning	Tertiær - proces - tænkning	Sekundær - proces - tænkning
Både – og	Modsetninger som forudsætninger	Enten – eller
Tvetydig	Flertydig/paradoksal/ Polyvalent	Éntydig
Fornuften sammenføjer via ideer og symboler	Intuitionen virker via idealer	Forstanden adskiller via begreber
Ubevidst	Overbevidst	Bevidst
Mennesket er en krop (kroppen er besjælet, det mater-i elle)	Ånden får krop / Krop og sjæl bliver beåndet (legem -sjæl- ånd)	Mennesket har en krop (sjælen får krop, det materielle)
Mennesket som engel	Det hele menneske	Mennesket som abe
Fromhed	Frejdighed	Frækhed
Madonna	Den moderne kvinde	Amazone
Gentleman, vismand, høvisk, ridderlig	Den moderne mand	He-man, macho, expert
Katedral	Det guddommelige cirkus	Café – casino
Fortid	Fremtid	Nutid

Lidt småfilosoferen om Kunst

Da denne bog er en kunstbog, en bog om kunst og kunstere, vil jeg godt prøve at sige noget herom fra en filosofisk vinkel. Kunsten er det evigt ufærdige. Når kunstneren er færdig, må han/hun videre. Kunst er en skabelsesproces, der virker tilbage på kunstneren, så personlighed skabes, så et menneske får karakter, særpræg, originalitet. I ethvert menneske bor der en kunstner, som vil fri, som vil frem. Det er op til ethvert menneske at gøre et kunstværk ud af sit liv. Dagsværk, livsværk, kunstværk.

Kunstens opgave er ikke at bekræfte vore fordomme, men frygtløs at sprænge vore tilvante forestillinger og lære os at undre os påny, og først og fremmest skænke mennesket håb, så livsmodet vokser. Ikke kun ved at vise os, hvordan mennesket og tilværelsen er, men også hvad mennesket og tilværelsen kunne blive til. Som Romain Rolland siger: »Det er kunstnerens opgave at fremkalde solen, når den ikke er der«.

Kunst skal ikke være politur, sminke eller middel til indslumring, nej, kunsten skal vække, forurolige, rejse spørgsmål, åbne vinduer ud mod det ukendte, udtrykke tiden og være dens udtrykte samvittighed. Kunst er fordybelse og evne til at aflokke livet dets hemmeligheder og fortryllelse. Det er åndfuld oprør, slid og stræben mod en fuldkommenhed, der aldrig kan opnåes, men hvis frugter er det, der skænker os indblik i livet, indhold og sammenhæng i hverdagen. Kunst er den fryd, den nydelse og glæde af åndeligt overskud, der gør, at mennesket aldrig går i stå, men bestandig går på opdagelse i eksistensen. Som Oluf Høst siger: »Kunst er det modsatte af tidsfordriv«.

Hvis kunstnerne aldrig var kommet til Hvidbjerg, ville ingen have lært at se, hvor skønt her virkeligt er. Men kunst er ikke blot at gengive naturen og efterligne den, men at tolke følelsen bag, at gengive kunstnersindets måde at opleve og anskue på, at betragte naturen set fra evighedens synsvinkel, d.v.s. bagom det forgængelige og flygtige at fange et glimt af skønhedens og kunstens idé.

Kunst er ikke kun at gengive det synlige, men langt mere at gøre det usynlige synligt, og dermed lære mennesket at se. Som filosofen Frithjof Brandt siger: »Uden kunsten ville man se yderst lidt i naturen«.

Hvad er det, der særlig har gjort Hvidbjerg attraktiv for kunstnere? Det er det hele. Havet, himlen, lyset, luften, bølgeskulp og mågeskrig, svaneflugt og solopgang. Når havet brøler og vinden hyler, må enhver følsom sjæl blive grebet af en trolddomsmagt, der hvisker: Jeg slipper dig ikke, før du sætter mig et minde.

Hør havet, hvor det synger,
en sælsom melodi.
Det stormer og det gynger
med undergang deri.

Se himlens mørke skyer,
på flugt, hvem ved hvorhen?
På flugt til dagen gryer
for du og jeg, min ven.

Musikken stiger, falder,
som havets bølgesang.
Den lokker og den kalder
med minder fra engang.

Den rummer al din verden,
og det, som blir forbi.
Den synger på din færden
sin Hvidbjerg-medlodi.

John Engelbrecht.

Skarven, tegning af Preben Andersen.

Mørkholt-området

Mørkholt, der strækker sig mod nord fra Hvidbjerg mod Mørkholt Hage, hvorfra man kan sige, at den smalle del af Vejle Fjord begynder, har altid haft sin egen skønhed og idyl.

Man kunne fristes til at tro, at det med sin isolerede beliggenhed har været endnu mere øde end sandbjergene, Hvidbjerg, men det var ikke tilfældet. Meget tidligt var der ved Mørkholt Hage et ikke uvæsentligt færgersted med fast forbindelse til nordsiden af fjorden, så ved Mørkholt var der langt mere trafik, ligesom der boede fiskere og landmænd i større tal, og storgårde lå i kort afstand. Derfor kan man også sige, at det var naturligt, at kunstnere tidligt fandt vej til stedet og lige siden har vist det interesse. Vi har allerede omtalt Hans Fischers dejlige billede fra 1800-tallet.

Fra dette århundrede skal bl.a. nævnes Lars Swane. Fra et sommerophold ved Hvidbjerg stammer et dejligt billede fra Mørkholt Hage. Andre Lars Swane-billeder fra Hvidbjerg kan ikke udelukkes, men Hvidbjergferien var ikke så langvarig, husker Swane, der forøvrigt også tidligt havde et godt kendskab til Gerdes-familien.

Gerda Rasmussen, Børkop, kom også tidligt til at holde af Mørkholt-egnen, hvor hun gennem en lang årrække har malet mange motiver.

Den maler, der – uden at forkleine alle andre – huskes bedst i Mørkholt-Hvidbjerg området, og i hele det gamle Gårslev sogn, var P. Otto Nielsen, dog kun kendt som P. Otto. I ca. 15 år var han en skattet gæst i hele sognet efter at han nærmest ved en ren tilfældighed blev »fundet« i Skørping i Nordjylland. Sognerådsformand Reinholt Mikkelsen havde været til familiefest deroppe sidst i 50'erne, og da han for at få lidt frisk luft gik hen til en markedsplads i byen, så han P. Otto stå ved en lille maleriudstilling. Der var en del billeder fra Rebild-egnen og Rold-skovene, og de begejstrede ham så meget, at han bestilte P. Otto til at male nogle stykker. Vel hjemkommet til Gårslev var der gang i drøftelse af en sognegård. Her anbefalede tømrer Thomas Dalsgård, en af Finn Gerdes' gode venner og medlem af den festlige gruppe, der endnu kaldes »piraterne«, at hele den ene endevæg skulle have et maleri. Reinholdt Mikkelsen bifaldt ideen og kom hurtigt i tanker om P. Otto. Han rejste derop, og P. Otto var begejstret for ideen, der ligesom førte hjem til fødeegnen. Han var fra Grejsdalen.

Snart ankom P. Otto til Gårslev. De gode bagmænd kom med en række gode ideer. Otto lyttede, men sagde ikke et ord – og rettede sig ikke en tøddel efter dem. Han bestemte selv og ønskede absolut intet selskab, mens han arbejdede. Det blev til et meget stort maleri, signeret P. Otto 1961. Der var tre afdelinger, et stort mark- og skovparti i midten og til hver side et stort billede af Bjerget på Hvidbjerg. Kritikere vil vel ikke kalde det storkunst, men alle var med rette begejstrede for arbejdet, der stadig pryder salen.

Fra nu af blev Otto en kendt skikkelse på hele egnen helt til midten af 70'erne, da han døde. Efter hans død spurgte mange beboere Reinholt Mikkelsen, hvor da den gamle maler blev af. De var vant til, at han dukkede op hvert forår. »Han kom med storken«, sagde man. Og hvert år malede han, meget ofte Hvidbjerg. Et af disse motiver hænger hos Sv. Petersen, Mørkholt. Naboen har et billede af sin ejendom malet af Otto, og det er lidt af et sjældent motiv for ham. Han sagde næsten altid nej til sådan et tilbud, men her var den lille gård, en gammel smedje, ganske usædvanlig, og så kunne det godt gå. Otto kom overalt og var velset overalt, blev vel også tit rent underbetalt, men det betød mindre, for Otto glædede sig, hver gang han satte sin pensel til lærredet. Fritiden tilbragte han i Gårslev by, hvor han havde sin egen bænk og gerne sad med sin øl og en god ven. 5 mand fra Gårslev, heriblandt R. Mikkelsen og hans kone kørte til P. Ottos uanoncerede begravelse i Skørping. Fru Mikkelsen havde taget en løn med fra Gårslev. Den blev plantet på hans grav. Og man husker endnu den gamle maler.

I foråret 94 havde Mørkholt Camping på Hagenvej, af alle kendt som

Bibelcamping, en interessant udstilling om kunst. Udstillingen henviste til Gert Grubes »Bibelland« kun kort vej derfra mellem Gårslev og Mørkholt.

Her viste Gert Grube et stort antal store brændte lerfigurer, der tilsammen skal vise Bibelens historie og personrække. Det gamle Testaments scener er altdominerende. Her møder man Syndefaldet, Moses, Samson, profeten, David, Den barmhjertige Samaritan og mange flere. Gert Grube har i mange år arbejdet med at omsætte de gamle tekster til skulpturer, og det er både hans drøm og livsopgave, at skulptursamlingen vil kunne danne grundstammen i et missionsmuseum i et stærkt udvidet »Bibelland« her ved Gårslev, så hans smukke og karakterfulde værker kan komme bedre til deres ret. Ingen ved bedre end Grube, at pladsen i dag er alt for trang, hvilket dog ikke forhindrer, at alle interesserede er velkomne. Der skal også senere være billedkunst af andre kunstnere. I øjeblikket er Arne Bødker repræsenteret.

Maria-søstrene fra Sct. Maria Hospital i Vejle har i et halvt århundrede ejet et stort og meget smukt areal i Mørkholt. Det danner sammen med en række bygninger en sommer»lejr«, hvor der gennem de mange år har været besøg af ikke så få kulturpersonligheder fra ind- og udland – også en belgisk-dansk maler af usædvanligt format. Det var præmonstratenseren fra Averbode Kloster i Belgien, præst ved Sct. Norbert Kirke i Vejle, Frans L. Vervoort, der døde som 80 årig i 1976. Vervoorts danske yndlingsmotive var Mørkholt-egnen, Randbøl Hede og Bindeballe, og flere dejlige Mørkholt-malerier visende landskaber hænger i dag på Sct. Maria Hospital. Vervoort havde den vane aldrig at datere sine malerier. Derfor er det med lidt usikkerhed at datere Mørkholt-billederne til 1960'erne).

Humorens og livsglædens Hvidbjerg

Børn og voksne, unge og gamle har til enhver tid nydt deres Hvidbjerg-tid. Hvidbjerg var – og er – indbegrebet af livsglæde, og denne findes heldigvis også nedskrevet, i flere noveller af Finn Gerdes. Igen var Hvidbjerghus og dets nabolag et naturligt centrum. Det gik lystigt til dér. Venner husker endnu den unge forfatters barske humor, der også kunne omfatte en Karl Johan-svampesuppe.

»Han var en mester i at gøre os andre bange og nervøse«, siger Ejgil Uldall. Gæster kunne f.eks. være journalist N. Blædel og forfatteren Sv. Aage Clausen fra Fredericia, men også Jørgen Nash kunne uventet dukke op på sin motorcykel, rent spontant, til nogle festlige sommerdage. Kunsthandler Andersen og hans kunstnerpensionærer dukkede jævnlige op. Der fortælles endnu lavmælt om en »mindesten« syd for Bjerget ved en af fyrreskovens stier. En pæn række fastboende hørte også til vennekredsen. Nogle af dem var »piraterne«. Navnet henviser hverken til erhverv eller farligt sindelag, men derimod til en gammel plimsoller ved navn »Piraten«. Den og dens brugere har Gerdes forevigtet i novellen, der bærer plimsollerens navn.

»Piraten«

Det er dæmring.

Lyset over landskabet er gråt. Grå himmel, gråt vand, grå skov, grå marker.

Selv føler man sig også grå. Lidt for tidligt revet ud af søvnens farverige varme og med en tæt kerne af sengelunhed i kroppen, en lunhed man så længe som muligt søger at værne om ved hjælp af en sweater, en anorak, en stortrøje, to par bukser, to par strømper i gummistøvlerne, en pelshue og et par hjorteskindhandsker.

Vi er nede ved fjorden, og det er meningen, at vi skal på strandjagt. Hvis »Piraten« vil det.

Der findes folk, som går på strandjagt i en elegant, letbygget motorbåd, som man bare behøver at hoppe ned i, starte motoren på, kaste los og tøffe af i. Sådanne folk er vi ikke, og sådan en båd er »Piraten« ikke. Når vi sæt-

ter »Piraten« i vandet, minder det mest af alt om en stranding, et forlis. Utallige gange har vi måttet høre på bemærkninger som: – Hvor har I fundet det vrag henne? Skal vi hjælpe jer at bjerge det? – Og vi har aldrig vidst andet at svare end: – Det er ikke noget vrag. Det er »Piraten«. – Og efterhånden har folk vænnet sig til, at det var »Piraten« og intet som helst andet og at sådan skulde den se ud.

Vi er seks, og vi er ved at få »Piraten« ud på dybt vand. Det fryser et par grader. Det er bidende koldt, for der blæser en svag, men skarp vind ude fra vandet.

Tømmeren og Christen Blåbjerg og jeg sidder ude i en lille pram, som er halvt fuld af vand, og haler i et vådt, snertende tov, som river huden af håndfladerne. Wagner og Ejnar hænger ude i spidsen af en bundgarnspæl, som vi har stukket ind i »Piraten«s kahyt for at tvinge den over på siden, og Hotelværtten står inde på stranden og giver gode råd. Hvert femte minut lykkes det os at få rokket »Piraten« en halv meter længere ud.

Frengangsmåden er den, at vi ved hjælp af prammen sejler »Piraten«s anker så langt ud, som tovet rækker, og gør ankeret fast i bunden. Så sejler vi tilbage og gør prammen fast i »Piraten«, og så står og sidder og ligger vi i prammen og haler ind på ankertovet.

Tømmeren sidder lige foran mig, lang som en snog. Men en snog har kun to gule pletter på sig. Tømmeren har tre. To på ryggen af selerne i hans over-all og een i stiklommen ved hans bukseben. Det er tommestokken, som han bruger til at måle vandstanden med.

Den er knapt elleve tommer, »Piraten« skal have toogtyve tommer vand under kølen for at flyde.

Hvergang »Piraten« rokker sig et par tommer udad, sopper hotelværtten et lille stykke længere ud i gummistøvlerne for at være sikker på, at vi stadig kan høre, hvad han siger. Han kan med usvigelig nøjagtighed sige de ting, der skal til for at kvikke os op. Har vi for eksempel ved hjælp af tømmerens tommestok fundet ud af, at det måske vilde være gavnligt at få trukket »Piraten« en smule til venstre, efter at vi først har udtømt vores kræfter på at hale den lige frem, og vi så i sidste opbud af kraft med det våde, spændte tov viklet om våde, spændte hænder, rødsprængte i hovederne af åndenåd, trækker til venstre, kommer hotelværtens stemme til os som en fjern, sylespids klinge gennem blæsten – Tror I ikke, I skulde prøve, om I ikke kunde få den nokket lidt over til venstre? –

Sådan noget udløser jo noget. Sådanne ord er gnister, som rammer ørerne, æder sig langs nervelunterne til stemmebåndene og antænder mundkrudtet: – Vi skal sateme nokke dig.

Og »Piraten« kommer løs og skurer sin næste halve meter frem over sandet. Værtten sopper endnu et lille skridt ud. Vi klynger os til et lille, spinkelt håb om, at vandet vil gå oven ind af hans gummistøvler.

Vi glæder os til det øjeblik, hvor »Piraten« med en vidunderlig lettet og blød og gyngende bevægelse giver sig til at flyde, så vi kan få motoren startet. Motoren? Nåja. »Piraten«s motor er et kapitel for sig. Den skal behandles med kærlighed. I videste forstand.

Det er ikke nok, at man omfatter den med den lune, sjælelige fornemmelse, man kalder platonisk kærlighed. Den kræver mere. Vil man overhovedet omgås »Piraten«s motor med nogenlunde held, må man være i besiddelse af en indgående *erotisk* forståelse. Man må kunne tilpasse sine egne intentioner til »Piraten«s opvarmningsgrad. Man må gå frem med den yderste varsomhed og delikatesse, for så pludselig – når det rette tidspunkt er inde – at vise sig både grovkornet og brutal. Men brutaliteten må ikke vare for længe, kun et glimt af raffineret kraftudfoldelse, så kræver »Piraten« atter den blide hånd. »Piraten«s motor må være haps for en dybdeanalytiker, fuld af komplekser som den er. Den mangler i påfaldende grad naturligt indarbejdede reflekser. Kun i de rette hænder viser den sig at være orgastisk potent.

Dette er jo yderst praktisk og betryggende. »Piraten« er trofast. Man kan stole på den og behøver ikke at skrue tændrør og karburator af, når man forlader den. Overfor fremmede er den på det nærmeste fuldstændig frigid.

En enkelt gang har jeg set den opføre sig anderledes. Det var rystende. Jeg håber aldrig at opleve det igen.

Det var en stille sommeraften. Vi var til et gilde ovre ved Trelde og var sejlet derover i »Piraten«. Ud på natten vilde en af selskabet, en medicinsk studerende, tjenstvilligt gå ned og varme den op. Måske vilde han også tage sig en lille privat sejltur.

Jeg glemte at advare ham. Forøvrigt tror jeg slet ikke, han vilde have lyttet til mine advarsler, selvom jeg havde husket det. Folk holder af at gøre deres egne erfaringer. Og måske hørte han også til dem, der kunde det hele pr. intuition. Måske havde han det i fingrene.

Det havde han.

»Piraten« hvinede som en kilden hyæne, da han begyndte at pille ved den, og lidt efter hørte vi en serie voldsomme eksplosioner og derpå en række snøft, som ellers slet ikke lignede den.

Fem minutter efter viste han sig. »Piraten«s lykkelige elsker. I underbukser, sortstribet og blank, drivende af olie og saltvand.

– Ejendommeligt tilfælde, sagde han. Der stod en glorie op om den.

Så fortalte jeg ham om »Piraten«s komplekser, men at dette var noget ganske nyt.

Han kiggede frem under de sortolierede briller.

– Nyt og nyt, sagde han. Den slags har man da set før. En meget primitiv reaktion, som skyldes ...

– Jaja, sagde jeg, du behøver ikke at forklare nærmere. For selvfølgelig har du ret.

Ja, selvfølgelig havde han ret. Men for første gang følte vi usikkerhed overfor »Piraten«. Gemte den virkelig på lyster, som vi ikke kendte noget til, og som en vildfremmed havde haft held til at udløse? Gemte den på rædselsfuldt dybe afgrunde, som vi intet anede om?

Åbenbart.

Da vi kom ned til »Piraten« var den fuldstændig død, ganske ligeegyldig og passiv. Den reagerede overhovedet ikke på alle de små, fortrolige tricks, som den ellers plejede ikke at kunne stå for. Den gjorde tværtimod et yderst irriterende indtryk, og da jeg i min dumhed blev ved at lirke med den og ikke vilde lade den være i fred, gav den mig et brutalt slag over armen med startsvinget.

Vi måtte ro den hjem. Den havde samme tunge, døde vægt som en fuld mand eller en udmattet kvinde. Had, jalousi og skam fik os til at omgås planer om at lade den sejle sin egen sø, springe over bord, svømme hjem i den stille sommernat og leve videre på minderne.

I flere dage efter var der ingen, der så til »Piraten«. Den var kommet i karantæne. Ensom og forladt lå den nede i vigen. Der var kommet noget fremmed og urent over den, noget letfærdigt og upålideligt. Vi kunde ikke rigtig bekvemme os til at gå ombord i den.

Men dagene gik. Det var fint sejlvejr, og vi begyndte så småt at finde på undskyldninger for den. Man var jo da endelig heller ikke så intolerant, at man ikke ... herregud ... sommernattens kogleri, det spændende ved det helt fremmede o.s.v., o.s.v., vi greb kraftigt i vores egen barm, og efterhånden tilgav vi den. Den var jo dog trods alt vores gode, gamle båd, som vi havde haft mange glade timer sammen med, skulde vi så ikke kunne vise det højsind ... jo selvfølgelig kunde vi det. Desuden forekom det os også, at den ligesom var vågnet lidt op og på næsten rørende vis gjorde, hvad den kunde for at være os tilpas, nejede som en svane i vandet, når vi var i nærheden og holdt sine tænder for bavsene længe rene.

Men i lang tid efter var vi mærkeligt generte over at begynde på vores gammelkendte metoder, når vi skulde have den startet. Vi havde en nøgen og værgeløs fornemmelse af, at den gennemskuede os. Vi følte os senilt pilfingrede og havde en ødelæggende mistanke om, at den i sin karburators dyb længtes efter den medicinske student.

Men da den ikke lod sig mærke med noget og tilsyneladende reagerede lige villigt og spontant overfor vores gamle kunster, glemte vi efterhånden genertheden, og snart var det gode forhold fuldstændig genoprettet.

Men i dag er vejret gråt, og vandet er råkoldt og riflet.

Pludselig hører vi et brøl fra tømmeren. Som et gult zigzaglyn slår hans

tommestok gang på gang ned i vandet. Så tager han den op og slår den sammen zig-zag med små, elektriske smæld og stopper den i lommen.

– Vandet synker, siger han.

Christen, som har været slusevogter i femten år, protesterer.

– Så skulde det da være første gang i femten år, at vandet går den gale vej, siger han.

– Vandet synker, siger tømreren. Og så er jeg ligeglad med, hvad det har gjort alle de andre dage i de sidste femten år. I dag synker det.

I løbet af et øjeblik har de væddet en flaske brændevin.

Christen blinker til mig. Han ved, at han vil tabe – tømrerens tommestok lyver ikke – men vi skal have noget at glæde os til, når vi kommer i land. Og det kan nok være nødvendigt. Vi indser det håbløse i at få »Piraten« ud. Vi vil få mas nok med at få den ind igen.

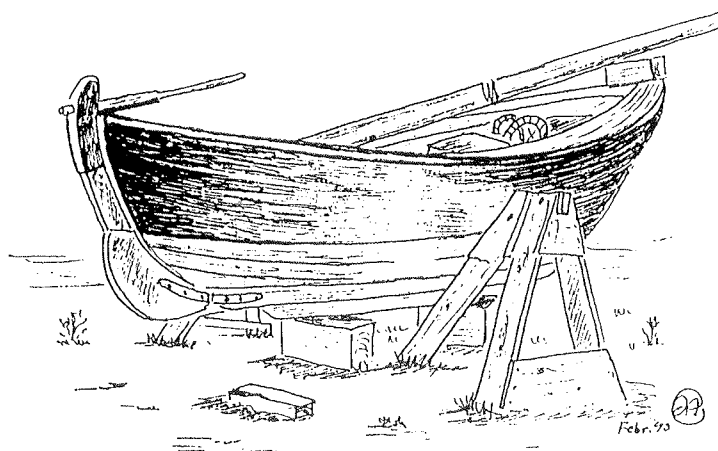
Og så begynder forestillingen, strandingen, forliset forfra igen. Men denne gang i modsat retning. »Piraten« blir vendt om med snuden mod land, prammen indad, ankeret gøres fast, våde snertende tove, kokrøde hoveder og våde smertende hænder. Hotelværtens gode, forsinkede råd lyder atter gennem blæsten:

– Tror I ikke, I skulde se at få den nokket lidt indad?

Vandet om hans gummistøvler synger. Forhåbentlig vil han snart stå helt inde på det flade, tørre land.

Gennem en krampe af anstrengelse lyser det store, smukke, guddommelige øjeblik, hvor hans forbandede gode råd vil være endnu mere fuldstændig vidunderligt overflødige, end de er i forvejen.

Og så glæder vi os også lidt til snapsen.

O. Abildgren: Båd på Hvidbjerg Strand.

Et lykketræf!

Efter hundreder, ja måske godt 1000 timers spændende arbejde er denne bog om kunst og kultur på Hvidbjerg tilendebragt. Hvem skulle have troet, at en sådan mangfoldig aktivitet havde udfoldet sig på de gulte sandbjerge, »De hvide Bjerger«.

Det var også lidt af et lykketræf, at vi fik hul på kunstbogen.

Allerede under arbejdet med at finde gode historier, billedstof og andre oplysninger til den første Hvidbjerg-bog gik det op for os – og især Poul Hviid, der var og fortsat er hvidbjerg-bogens »Sherloch Holmes« – at der havde udfoldet sig et rigt og mangfoldigt liv af kunstnere på Hvidbjerg.

Af og til dukkede navne op på kunstnere som William Giles, Johs. Glob, Johs. Jørgensen, Jørn Larsen, Preben Andersen, Jacob Christensen, Finn Gerdes.

Nysgerrigheden blev vakt, og med en uovervindelig optimisme og ihærdighed gik Poul Hviid i gang med detektivarbejdet med at finde frem til billeder og historier fra kunstnere på Hvidbjerg.

Lokalhistoriske museer, Statens Museum for Kunst, Århus Kunstmuseum blev spurgt. Kunstbøger og anden litteratur blev i massevis pløjet igennem for at nå frem til kilderne.

Der blev udvist stor venlighed fra museernes side, men resultaterne var magre.

Især kunstneren William Giles var der intet om på de danske museer. Poul Hviid var imidlertid opsat på at finde William Giles' værker. Efter at have erfaret, at der her virkelig var tale om en kunstner af format, ville Poul Hviid finde frem til, hvor han var blevet af. Hvor var kunstneren henne, og hvor var værkerne?

Rigtig hul på historien kom der dog først, da Poul Hviid ved et lykketræf gennem bogtrykker Conny Bæk Hansen, Jelling Bogtrykkeri, kom i kontakt med den engelske kunsthistoriker Peter Shield.

Peter Shield viste sig at kende Hvidbjerg ganske udmærket. Dansk gift og oven i købet med en fredericianer viste Peter Shield sig at være den kilde, Poul Hviid havde søgt efter. Peter Shield viste sig oven i købet at være særdeles vidende om Giles og Giles-tiden, og for at gøre lykketræffet fuldkomment, afslørede Peter Shield, at han havde de danske cobra-kunstnere som sit speciale.

Nu gik det stærkt. Skrivemaskinen klaprede uafbrudt derhjemme hos Poul Hviid. Telefonen stod ikke stille. Museerne Scottish National Gallery

i Edinburgh, Tate Gallery i London, British Museum, London, The National Gallery, London, og mange andre museer blev kontaktet. Poul Hviid ville finde ud af, hvor Giles billeder fra Hvidbjerg og Vejle Fjord området var blevet af.

Men hvorfor denne grundige omtale af den engelske kunstner William Giles?

Vi har i bogen særligt givet William Giles opmærksomheden, fordi vi fandt ud af, at der lå en ukendt og spændende historie omkring William Giles' tid på Trelde og Hvidbjerg. Vi synes, det er spændende, at en Hvidbjerg-kunstner er repræsenteret på de fornemmeste engelske museer, uden at William Giles er blevet beskrevet her i landet. Men måske aller- mest fordi William Giles synes at have været halvt dansk, og endog måske født i Danmark. Dette kunne forklare vanskelighederne ved at finde fødselspapirene i de engelske arkiver^{*}

Og historien om Giles-stenen på Trelde Næs kan vi ikke lade være med at fortælle. Hvad stenen blev brugt til, er stadig en gåde, men at den har været der og har haft en betydning fremgår af kortet fra Trelde Næs, hvor Giles-stenen er særligt markeret.

Og så ved endnu et lykketræf nåede man at redde stenen, inden den blev anvendt til et høftarbejde. Da Tage Beck og Poul Hviid ville søge at finde stenen på Trelde Næs en gang i vinteren 1993/94 kom en af de lokale beboere tilfældigt forbi de to. Beboeren blev både spurgt og fortalt om stensens historie, og pludselig opdagede man stenen, der var skredet ned ad skrænten.

Beboeren bemærkede, at det var lidt af et lykketræf, at de netop den dag kom til at tale om det, idet stenen kort efter skulle være transporteret væk og anvendt til forstærkning af en af høfterne. Vi håber nu, at stenen er bragt i sikkerhed og stadig vil stå som en gåde og et minde om William Giles skuende ud over havet.

Poul Hviid morer sig også fortsat over historien om »Spiralen«. Bogen »Spiralen« blev trykt i 1920'erne skrevet af den fredericianske forfatter, maler og fornemme sølvsmed H. P. Jacobsen. H. P. Jacobsen gjorde nærmest Giles til en slags hovedperson i sine to selvbiografiske romaner fra 1920'erne, hvoraf den ene hed »Spiralen«.

Men var der sammenhæng mellem denne »spiral« og kunstnergruppen »Spiralen«, der opstod i midten af 1940'erne fra Hvidbjerg.

Ja, nærmest ved et lykketræf lykkedes Poul Hviid at få denne del af historien verificeret. Under en telefonsamtale med Finn Gerdes i Belgien spurgte Poul Hviid nysgerrigt, hvad der egentlig inspirerede Finn Gerdes til at kalde kunstnergruppen »Spiralen«?

* Alan Guest febr. 1994: »Giles is most important as a print-maker – –«.

Det var da et sjovt spørgsmål at stille en ældre mand efter et halvt århundrede. Finn Gerdes kunne da ikke uden videre huske dette.

Men Poul Hviid gav ikke sådan op. Det skulle vel ikke være din fars meget gode ven forfatteren H. P. Jacobsens roman »Spiralen« fra 1920'erne.

»Jo, men hvor i alverden ved du det fra?«, spurgte Finn Gerdes overrasket.

Jo mere man pudser på lampen, jo større er chancen for, at ånden langt om længe kommer ud!

Finn Gerdes deklamerer af »De blå gardiner« for Otto Baagøe-Nielsen (t.v.) og Wilmar (t.h.).

Vi har ved udgivelsen af denne bog ønsket at give et indtryk af den kunstneriske mangfoldighed, der har præget Hvidbjerg – især efter etableringen af Aktieselskabet Hvidbjerg i 1916.

Jo mere vi har gravet, jo mere guld er der kommet op af den kunstneriske guldåre.

Bogen er den første, der fortæller om »Spiralen«s startår på Hvidbjerg, og William Giles' særlige teknik.

Vi håber, vi gennem kombinationen af billeder, prosa og lokalhistorie fra og om Hvidbjerg-kunstnere har givet et indtryk af

HVIDBJERG – et andet Skagen.

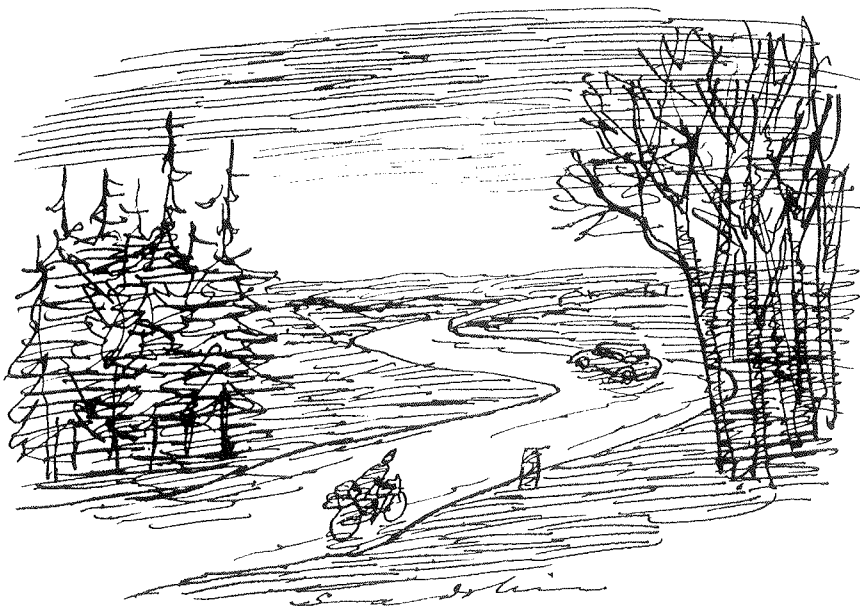
Martin Beck.

Noter

- 1) Omkring samtidigt med Hans Fischers billede er et maleri af landskabsmaleren Chr. Bertelsen, hvor man meget fjernt ser Hvidbjerg fra Trelde. Billedet kan ses i Niels Harald Jensens »Bogen om Trelde Næs« (1990).
I samme bog findes en gengivelse af et maleri af Fredericia-maleren Aksel Haldrup. Igen ses Hvidbjerg i det fjerne fra Trelde. Dette maleri er dog fra ca. 1930.
- 2) I Niels Harald Jensens »Bogen om Trelde Næs« ses side 103 et gammelt fotografi fra 1920, hvor vejen blev ført helt ud til næsset. Billedet viser også det gamle fiskerskur, få meter fra vandet, hvor William Giles holdt til, mens han malede sit Trelde Næs-billede.
- 3) Alan Guest skriver i et ikke offentliggjort manuskript om Giles-metoden:
De reliefætsede plader blev fremstillet ved først at dyppe polerede zinkplader i salpetersyre og alun for nogle få sekunder for at give dem en mat overflade. Efter at blive vasket og tørret blev tegningen malet med en fin pensel dyppet i en syrefast blæk lavet af pulveriseret asfalt opløst i benzol og russisk talg med lidt tilsat litografisk sværte. Pladens bagside blev dækket af dækfernis, og så var den parat til salpetersyrebadet. Men han var en stor eksperimentator, og nu og da fjernede han noget af reservagen fra tegningen med en ætsenål eller kniv for at lave den ætsede linie i reliefoverfladen. Andre gange ætsede han linier efter den ætsede plade var blevet vasket. Disse ætsede eller raderede linier blev sommetider efterladt til at trykke hvidt og andre gange blev de oversvømmet af farven brugt på reliefoverfladen for at kunne trykke i dybtryk (intaglio) i en stærkere farve. Han brugte akvarelfarve og risemel, men sommetider tilsatte han glycerin, som gør tørreprocessen langsommere, og således tillader farven at gennemtrænge papiret og give en større farveintensitet. (Oversættelse v. P. Shield).
Alan Guest.
- 4) Hvidbjerghus var ikke det eneste »tilflyttede« hus på Hvidbjerg-egnen. »Klithuset« på Hvidbjergvej (nr. 91) i Mørkholt har haft både en interessant historie og betydning for hele Gårslev sogn. Det var nemlig en gammel rytterskole. 1910 købte tækkemand Hans Kristoffersen skolen, efter at en ny var taget i brug, og så brød han skolen ned og flyttede alle materialerne til Mørkholt. Udvendigt blev det nye hus en tro kopi af den gamle skole, men indendørs indrettede tækkemanden 3 lejligheder, som primært skulle udlejes til sommergæster.
Den gamle skole skulle få ny betydning. Vigtigst vel for egnen, at Marius og Marie Mikkelsen her – i en veranda – startede købmandsforretning 1922, men morsomt nok skulle der her også være en lille »kunsthåndværksforretning«. I den midterste lejlighed boede nemlig pottemager Petersen. Han boede her 1922, men har sikkert været her næsten fra starten.
- 5) Erik Witt-Petersens bedstemoders søster, Madsine Pleth, bestyrede hus for sagfører Thiellesen fra 1895 til sagførerens død. Hun har fortalt, at Thiellesen og Johannes Glob var gode venner, og at begge familier boede flere somre sammen i Hvidbjerghus. Glob's søn, P. V. Glob var også med. Witt-Petersen har selv overdraget P. V. Glob flere fotografier af Glob-familien og Thiellesen på Hvidbjerg. Fotografierne må formodes stadig at være i Glob-slægtens eje. Witt-Petersen karakteriserer også Fredericia-sagføreren som en stor kunstsamler og -kender. En tegning af P. V. Glob, udført 1913 af kunstneren, er stadig i Witt-slægtens eje. Den kunne stamme fra et ophold på egnen.

På Fredericia Museum befinder sig et fotoalbum med en gennemfotografering af Thiellesens hjem i Prinsessegade. Albummet viser også helt eller delvist hans kunstsamling, heriblandt Globs kendte maleri og flere mindre billeder, som muligvis kunne være Giles-tryk.

- 6) Den omtalte novelle af Finn Gerdes har titlen »Rugbrød og Clearingsmord«. Handlingen foregår næsten udelukkende på landevejen mellem Hvidbjerg og Fredericia under besættelsen, hvor en mystisk bil og dens fører og passager giver den cyklende forfatter med hans last af rugbrød meget ubehagelige tanker om Gestapo og Kaj Munks skæbne på en anden landevej. Novellen, der bragtes mange år efter krigen som kronik i Berlingske Tidende, er på den dystre baggrund meget humoristisk, elegant og fint menneskelig, ikke mindst dens samtale mellem Høll-købmanden og forfatteren, der gensidigt håber, at det er den anden, Gestapo er efter, selv om de ikke forstår, hvorfor tyskerne netop skulle være efter ham.
(Berlingske Tidendes kronik 20. marts 1966 og særtryk af denne).

7. Maleren og digteren Alfred H. Lilliendahl, der i februar-marts 1994 fejrede sin 85 års fødselsdag med en udstilling i Galleri Elise Toft, Kolding, hørte også til »Spiralen«s pionerer, selv om han ikke var blandt de første udstillere og ikke hørte til Hvidbjergkredsen. Han var en flittig bidragsyder til Spiral-katalogerne, som Asger Jorn kaldte landets eneste ordentlige kunstpublikation.

- 8) Hvidbjerg har i mere end et halvt århundrede haft sin egen kunsthandel. Kunsthandler Andersen var den første, og han samlede kunstnerne om sig. Selv var han en livsglad, jovial og tolerant skikkelse, afholdt af alle. Det fortælles om ham, at han selv malede farveprægtige og stærke naturbilleder – ikke mindst når han fandt, at udvalget i hans kunsthandel ikke var stort nok.

Thorning Kunsthandel fandtes senere ved den sydlige udkant af Bjerget, og i dag har Hvidbjerg i Høll »Antikstuen Hvidbjerg« ejet af Inge Mårtensson, der også har malerier og anden kunst.

Ejnar Iversen har i 1994 en større udstilling på Vejle Kunstmuseum. I 1993 havde Henning Nielsen en stor udstilling på Vejlefjord med 79 værker. Der kan henvises til Vejle Kunstmuseums kataloger for nærmere oplysninger om kunstnerne. Museets leder, Nina Damsgaard, skrev i 1993 i forbindelse med Henning Niensens nævnte udstilling i »Nærbilleder« en udførlig skildring af Henning Niensens liv og arbejder i Vejlefjord-kataloget. A. Kildebæk havde i 1993 en stor udstilling i Horsens.

Preben Andersen har her i foråret 1994 udstillet på Børkop Vandmølle. Han arbejder både med tegninger, akvareller og oliemaleri og er sammen med G. Lyngbo dagens kendteste Hvidbjerg-skildrer.

- 9) Waldemar Jørgensen (1879-1929) flyttede til Paris allerede ca. 1900, og med undtagelse af få år boede han her til sin død. Han udstillede i Paris, Malmø, København og Brooklyn, var elev af Zahrtmann m.fl. og var en meget interessant kunstner. Han havde som broderen, forfatteren Johannes Jørgensen tilknytning til Hvidbjerg. Det samme havde maleren Einar Wegener i sin ungdom. Også Wegener – og hans lige så kendte hustru Gerda – boede en lille menneskealder i Paris. Værker af Wegener befinder sig på kunstmuseerne i Vejle og Kolding.
-

I det forrige århundrede var vævning og vævekunst almindeligt på Mørkholt-egnen. Hans Jagd, Hagenvej 102, f. 1823, kaldtes væver og boelsmand, og på Mørkholt Mark boede 1834 væver Laur. Hansen. Tidligere dyrkedes en del hør på Hvidbjerg-egnen. I bogen om Gårslev historie møder vi i øvrigt også en tegning af Robert Mikkelsen, Mørkholt (s. 296).

Så at sige hele dette århundrede har dygtige fotografer foreviget Hvidbjerg-egnens særprægede natur. I den første Hvidbjerg-bog, »Hvidbjerg. Historien om perlen ved Vejle Fjord« findes flere fremragende fotos fra 1915. De skyldes muligvis en tysk fotograf og turistmand, som arkitekt Jespersen og sagfører Thielsen havde forbindelse med. Midt i 1940'erne fotograferede J. Rønvig på stedet, og flere af hans fotos kan ses i Jørgen Bukdahls og Niels Th. Mortensens bog fra 1946 »Landet bag klitterne I«. Omkring samme tid boede vise- og sangforfatteren Svend Aage Thøgersen, tidligere Fredericia, nu Hundested, på Hvidbjerg om sommeren.

I »Jul i Vejle 1939« kalder H. P. E. Hansen i sin artikel »Vejle Omegn« hele Vejle Fjord-området fra Juelsminde over sandmilerne ved Hvidbjerg til Trelde Næs for REVIERAEN.

Sommeren 1976 genskabte tømrermester og vognfabrikant Thomas Dalsgaard og hans dygtige hjælpere en såkaldt milevogn, en kariol, der i 1690erne foretog opmålinger af landet. Læs Erling Pades »Milevognen«, 1976.

Også en anden Vejle-præst har malet på Mørkholt, nemlig Antonius Brosens, kapellan ved Sct. Norbert Kirke 1946-51 og derefter præst ved Sct. Maria Hospital til 1970. På hospitalet hænger et af hans billeder malet under et ophold på Mariasøstrenes lejr på Mørkholt.

Finn Gerdes' datter Iben er født på Hvidbjerg. Hun er gift med billedhuggeren Harvey Martin, Odense. Harvey Martin er fredericiadrenge og boede i byen fra 1949-65, hvorfor også han kendte Hvidbjerg godt. Han har dog ikke haft kunstnerisk tilknytning til stedet.

Person- og navnerregister

	Side
Abildgren, Ove; Fredericia, tid. Høll	6, 66, 83
Andersen, Alfred; kunsthandler, Hvidbjerg	25, 29, 35 50, 79, 84, 90
Andersen, Preben; Egeskov	5, 52, 67, 76, m.fl.
Anius; Fredericia-maler	50
Baagø-Nielsen, Gunnar; Fredericia	35, 58
Baagø-Nielsen, Otto; Kbh., tidl. Hvidbjerg	5, 20, 29, 34 ff., 42 ff., 86
Bakkely, Chr.	9
Balle, Mogens	5, 20, 35 ff., 41 ff.
Barblan, Gilberta; Morges, Schweiz	56
Beck, Martin	6, 84 ff.
Becksvej (efter Holger Beck, Fredericia)	24, 56
Bengtsson, Georg V.	43
Bertelsen, Chr.	88
Bille, E.	44
Bjerge, professor	35
Blaabjerg, Chresten; Høll	79 ff.
Blædel, Niels; journalist, Fredericia	79
Brosens, Antonius, Vejle	91
Bødker, Arne; Herslev, Fredericia	10, 78
Bøtcher, Ludvig, digter	57
Christensen, Jacob; fabrikant, Knolden, Hvidbjerg	25
Christensen, Jacob, Horsens og Hvidbjerg	6, 25, 50 f., 60 ff., 84
Christensen, Torben Juul og Knud Simon; Kbh.	50
Clausen, Svend Aage; forfatter, lærer, Fredericia	79
Clevin, Jørgen	41 f.
Cobra.	44
Cohr, Einar, Hans m.fl.; Fredericia	23, 43
Dahl, Niels, Gl. Færgesgård, Trelde	6, 56 f.
Dalsgaard, Karen, Hvidbjerghus	8, 20
Dalsgaard, Svend, Randers	45
Dalsgaard, Th.; tømrer, vognfabrikant	77, 79 ff., 91
Damsgaard, Nina; Vejle	90
Dotremont, Chr.	44
Elliott, Patrick, dr.; Edinburgh	16
Engelbrecht, John; forfatter m.m., Mørkholt	6, 55, 62 f., 70 ff.
Ewald, Carl, forfatter, Fredericia	58
Fischer, Hans	5, 9 ff., 76, 88
Fletcher, F. Morley, Reading, England	12
Gerdes, Finn; Kbh., Hvidbjerghus	5, 29 ff., 34 ff., 39 ff., 77, 79 ff., 84, 86, 89 m.fl.
Gerdes, J. U.; Fredericia	35, 43
Giles, William, eng. maler og grafiker	5, 12 ff., 22 f., 84 f. m.fl.
Glob, Johannes	5, 21 ff., 84, 88 f.
Glob, P. V.; professor, rigsantikvar	22, 88
Grube, Gert; Gårslev	4, 76

Guest, Alan; eng. kunsthistoriker.....	78
Haldrup, Aksel	88
Hanghøj, Nana; journalist, Fredericia.....	6, 48 f.
Hansen, H. P. E.....	90
Hansen, Laurids.....	90
Hansen-Jacobsen, Vejen	21
Hartman Jensen	56
Heerup, Henry	44
Hjortlund, Tom	10, 11, 37, 47, 69
Hviid, Poul	5, 46 f., 84 ff. m. fl.
Iversen, Iver Hansen, Høll	57 f.
Iversen, Kresten, maler	25
Iversen, Ejnar, maler, Vejle	5, 27, 47, 50, 64, 90
Jacobsen, Egill.....	44
Jacobsen, H. P.; forfatter, maler, Fredericia	14 ff., 23, 35 ff.
Jacobsen, Robert (Store Robert)	43
Jagd, Hans	90
Jaquer, Edward og Simone.....	44
Jakobsen, R.	56
Jans, Knud.....	43
Jensen, Johannes; redaktør, Fredericia.....	18
Jensen, Kaj; Børkop Skov	56
Jensen, Niels Harald.....	88
Jensen, Thit, forfatter	24
Jeppesen, Niels; forfatter	57 f.
Jespersen, J.; arkitekt, Fredericia.....	5, 18 ff.
Johansen, Ejnar	25
Johansen, Vilhelm	56
Jokumsen, Anne M. og Hans, Trelde	56
Jorn, Asger.....	42 ff., 89
Juhl Jacobsen, A.	38, 42
Jørgensen, Erling.....	20, 35 f., 42
Jørgensen, Johannes; forfatter og digter.....	5, 19, 58, 84, 90
Jørgensen, Waldemar; maler, J.J.s broder	58, 90
Kidde, Harald, forfatter.....	57f.
Kidde, Thormod	58
Kildebæk, Arne; maler, Brejning.....	5, 26 f., 90
Knudsen, Erik; digter	42
Kyhn, Vilhelm	9
Ladegård, H.; maler, fotograf, Børkop.....	56
Larsen, Jørn, Kbh. og Hvidbjerg	52, 84
Lauridsen, P.; Vejen.....	21
Lauring, Palle, forfatter	43
Lilliendahl, Alfred H.; maler.....	90
Linnet, Valdemar; maler, Vejby.....	56
Lundstrøm, Vilh.;	25, 35, 50
Lyngbo, Chr.; Henne-maleren	48
Lyngbo, Gudmun; Middelfart og Hvidbjerg	6, 48 f., 65
Lyngbo, Niels.....	48 f., 60
Lützen, Inge; Fredericia	10

Madsen-Ohlsen, Jeppe; Christiansfeld-maleren.....	35
Malinovski, Ivan; digter.....	42
Marseen, Ulrika.....	43
Martin, Harvey, billedhugger, g.m. Iben f. Gerdes.....	91
Matthiessen, Hjalmar og Hugo.....	5, 10
Mikkelsen, Gunner; maler, Trelde og Fredericia.....	56
Mikkelsen, Marius og Marie.....	88
Mikkelsen, Reinholdt; Gårslev, Børkop.....	77
Mikkelsen, Robert, Mørkholt.....	90
Munkholm, Hanne, Belle Kunst, Belle.....	9
Møller, Jørgen; arkitekt.....	43
Mårtensson, Inge, Antikstuen Hvidbjerg.....	90
Nash, Jørgen.....	43
Nielsen, Henning.....	6, 50, 69, 90
Nielsen, Knud, Vindelev v. Vejle.....	43
Norup, hotelejer, Hvidbjerg.....	79 f.
Nørretranders, Johannes.....	9
Otto, P.; maler, Gårslev, Skørping (= P. Otto Nielsen).....	77 f.
Pedersen, pottemager, Mørkholt.....	88
Pedersen, Carl-Henning.....	44
Pedersen, Jørgen Oscar, Mølvang.....	50
»Piraten«, F. Gerdes-novelle. Heraf også »piraterne«.....	79 ff.
Pleth, Madsine.....	88
Rantzau, C.I og August.....	9
Rasmussen, Gerda, Børkop.....	56, 77
Rizak, Metty og Tonny.....	58
Rønvig, Johs.; fotograf.....	90
Sadolin, Ebbe; tegner.....	6, 89
Salaman, Malcolm C.....	14
Schollert, Poul; Middelfart, tidl. Fredericia.....	56
Shield, Peter, kunsthistoriker, Nottingham.....	6, 44, 46 f., 84 f.
Shrimpton, Ada M.; William Giles' hustru.....	5, 12 f., 19
Skovmand, Erik.....	43
»Spiralen«, kunstnersammenslutning 1946, romannavn 1926.....	38 ff.
Stjernholm, Hans Jørgen; Børkop.....	6, 52 ff., 68
Strube, Henrik.....	62
Swane, Lars.....	76
Sørensen, Gunnar.....	56
Thiellesen, E.; sagfører, Fredericia.....	5, 21 ff., 88
Thorning Kunsthandel, Hvidbjerg.....	90
Thorsen, Jens Jørgen.....	42
Thøgersen, Svend Aage, viseforfatter, Hundested.....	90
Troest-Hansen, Bernt; Fredericia.....	6, 50
Uldall, Ejgil; Børkop, tidl. Fredericia.....	5, 20, 35, 38, 42 ff., 79 m.fl.
Vervoort, Frans L.; Vejle.....	78
Wegener, Einar og Gerda.....	58, 90
Wilmar.....	5, 35, 40 ff., 86
Witt-Petersen, Erik, Vejle.....	88
Zachariassen, Ib; arkitekt, Hvidbjerg, Fredericia.....	25, 29
Aastrup, Olaf, Vejle.....	56

Litteraturhenvisninger om W. Giles og A. M. Shrimpton

- Malcolm C. Salaman: *The Studio*, b. 58, febr.-maj 1913,
»Wood-engraving for Colour in Great Britain«, s. 283
Om Giles side 283, 288-95, 297.
Om A. M. Shrimpton side 292.
The Studio, Special Number 1913 I, Edited by Charles Holme. Side 12,
39.
The Studio 1928. Masters of the Colour Print IV. – W. Giles.
- Alan Guest: Giles-metoden, fra utrykt manuskript.
- The Modern Bookplate*: Om Exlibris, William Giles bl.a. s. 255.
- Graves 7: Who's Who in Art. 1934.
- British Museums bibliotek samt biblioteker ved andre store museer.
- Scottish National Gallery of Modern Art, Belford Road, Edinburg, v. Dr.
Patrick Elliot.
- British Printmakers 1855-1955, Garton & Co., Print Dealers and Publis-
hers, Scolar Press, Devizes, Wiltshire, SN 10 2EG (for illustrationer).
Med A. Guests W. Giles-omtale.
- Allegemeines Lexikon der Bildenden Künstler (von der antike bis zur
Gegenwart).
(begründet von Ulrich Thieme und Fred. C. Willis, 14. bind.)
- Supplementsbind af samme: William Giles.
- H. P. Jacobsen: Romanen »Foran Eventyret«, 1925 (Hasselbalchs forlag)
romanen »Spiralen«, 1926 (Hasselbalchs forlag).
- Hvidbjerg, Perlen ved Vejle Fjord v. Hvidbjerg-Fonden.
- Niels Harald Jensen: »Bogen om Trelde Næs«. 1990. S. 103 m.fl.

Litteraturliste

Gårslev, spredte træk af sognets historie. P. Mikkelsen og Hanne Hovmand m.fl.

Kai Flor: Maleren Johannes Glob, 1956.

Jens Jørgen Thorsen: Modernismen i Dansk malerkunst.

Mogens Balle: Digt i Spiralen-katalog 1949.

Finn Gerdes: Rendez-vous med mig selv, 1953, Gyldendal.
Menneskehedens katalysator. Spiralen-katalog 1948.
Se også tekst i katalog 1947.

H. P. Jacobsen: Foran Eventyret 1925, Hasselbalch.
Spiralen, 1926, Hasselbalch.

Niels Dahl: Fra Skov og Strand, 1910.

H. P. E. Hansen: Vejle Omegn; Jul i Vejle 1939.

Weilbacks Kunstnerleksikon.

Jørgen Bukdahl og Niels Th. Mortensen: Landet bag klitterne, I, 1946, side 159-161 (ill. v. Ejnar Iversen, Vejle); fotos ved J. Rønvig, side 176 ff.

Kai V. Timm: Signaturbogen. (Dansk historisk Håndbogsforlag).

Aage Wohlert Jensen: 30 vandre- og cykelture i Vejleegnen. S. 32.

Peter Shield:

C. C. Clausen: Fredericia og Omegn 1899.

Niels Harald Jensen: »Bogen om Trelde Næs«. 1990.

De mange hjælpere

Fra alle sider har Hvidbjerg-Fonden mødt betydelig interesse og hjælp-somhed under arbejdet med denne bog. Ikke blot alle de direkte implicerede kunstnere skyldes en varm tak. Institutioner, museer i ind- og udland, privatpersoner og pårørende og mange andre har ydet en meget værdifuld hjælp, og det er ikke nogen overdrivelse at sige, at hjælpen har været en nødvendig forudsætning for bogens tilblivelse. Der skyldes derfor en varm tak til mange, og det er med nogen beklagelse, at det må tilføjes, at nedenstående liste ikke må betragtes som fuldstændig. Her skal gives en varm tak til alle hjælpere, men især til

Dr. Patrick Elliot, Scottish National Gallery of Modern Art, Edinburg.

Robert Upstone, Tate Gallery, London.

Katherine Coombs, Victoria & Albert Museum, London.

Stephen Coppel, The British Museum, London.

Jacqueline Mc Comish, The National Gallery, London.

Bernadette Nilson (Dr.), Ashmolean Museum, Oxford.

Martin Hopkinson, Hunterian Museum & Art Gallery, University of Glasgow.

Reading Museum, London.

Peter Shiled, Nottingham.

Garton & Co., Print D. & Publishers, Wiltshire, England.

Kobberstiksamlingen og Statens Museum for Kunst, København. Vejle Kunstmuseum. Silkeborg Kunstmuseum. Kunstmuseet Maribo. Fredericia Museum. Vejle byhistoriske Arkiv. Bibliotekerne i Vejle, Kolding og Fredericia. Lokalhistoriske Arkiver i Børkop og Fredericia. Børkop Kommune. Brit. Ambassade, København. Trapholt Kunstmuseet, Kolding. Vejen Kunstmuseum. Skagen Museum.

Conny Bæk Hansen, Jelling. Nis Schmidt, Alminde. Knud Nielsen, Vindelev. Gunnar Baagøe-Nielsen, Fredericia. Reinholdt Mikkelsen, Gårslev. Sv. Petersen, Mørkholt. Ib Gerdes, Fredericia. Hans Cohr, Snoghøj. Jan Ulrichsgård Jacobsen, Skanderborg. Arne Bødker, Herslev. Karl Ladegård, Børkop. Mogens Tolstrup, Sandal. Carl Jørgensen, Fredericia. Torben Juul Christensen, København. Jacob Christensen, Horsens. Preben Mikkelsen, Børkop. Alan Guest, England. Gyta Beck og Annelise Hviid, begge Fredericia. Kitte Engelbrecht, Mørkholt. Holger Grøndahl, Fredericia.

Antikstuen, Hvidbjerg, v. Inge Mårtensson, Hvidbjerg. Fru Dalsgård, Hvidbjerg. Turistchef J. Olesen, Børkop. Hans Dahl Andersen, Trelde. Fredericia Bogtrykkeri v. Jørgen Madsen. Harald Rasmussen, Kolding Kunstforening. Svend J. Andersen, Trapholt. Svend Holm Larsen, Vejen Kunstmuseum. Pelle Sadolin. Berlingske Tidende. R. Minnaert, Fredericia. Sct. Maria Hospital, Vejle. Galleri Elise Toft, Kolding. Grethe Baagøe-Nielsen, København. Tage Deleuran, Egeskov. Vibeke Kruse, Vejle Amts Folkeblad. Ivar Holm Iversen, Vinding.

Sponsorhjælp og anden støtte

Hvidbjerg-Fonden skylder også en stor tak til mange andre, der på forskellig vis har ydet praktisk eller økonomisk hjælp og støtte.

Det gælder Hvidbjerg-egnens store grundejerforening, turistforeningen, Børkop Vandmøllens Venner, Kulturudvalget i Børkop Kommune, boghandlere og andre næringsdrivende, pressen, institutioner, fonde, foreninger, myndigheder m.fl.

Flere sponsorer har ikke ønsket at blive nævnt, hvorfor fonden har besluttet at ligestille alle, der økonomisk har bidraget til bogens udgivelse, og ikke nævne nogen. Vi må nøjes med endnu engang at sige

TAK TIL ALLE

